

IJSSELMEER

BERICHTEN

Nieuws en informatie
over de bescherming van
het IJsselmeergebied

NAJAAR
2021

IJSSELMEER BEDREIGD DOOR EEN PANDEMIE VAN EILANDEN

OP NAAR EEN ECOLOGISCH STERKER EN VEILIGER FRIESE IJSSELMEERKUST

UPDATE DIJKVERSTERKING VAN DE MARKERMEERDIJK

Let op: Ledenvergadering op 26 maart 2022 in Lemmer

COLOFON

IJsselmeervereniging
Opgericht in maart 1972

**Postadres, leden-
administratie en website:**
Jachthavenstraat 24,
8603 CJ Sneek

Telefoon: 06 51075103
Email: info@ijsselmeer-
vereniging.nl
Website: www.ijselmeer-
vereniging.nl

Lidmaatschap:
Het lidmaatschap kost €25,-
en gaat u aan voor 1 jaar en
opzeggen kan alléén schriftel-
ijk uiterlijk 1 maand voor het
einde van het kalenderjaar.

Kamer van Koophandel:
40624019
rekeningnummer bij de
Rabobank:
IBAN: NL57RABO0138365164
De IJsselmeervereniging is
door de belastingdienst erkend
als Algemeen Nut Beogende
Instelling (ANBI-status)

Nummer 2021 nr 1
ISSN: 1571-9448

Redactie en redactionele bijdragen:

Frans de Nooij
(hoofdredacteur a.i.), Auke
Wouda, Mauk Burgdorfer
(Rijkswaterstaat), Johan
Pieters, Matthijs Beute
(Regionaal coördinator
RES-en IJsselmeergebied),
Soemini Kasanmoentalib,
Joke van der Meer, Willem
Goudswaard, Benno van
Tilburg, Angèle Steentjes.

Eindredactie:

Angèle Steentjes en Jan
Verberne

Foto's/afbeeldingen van:
Willem Goudswaard, Rob
Cerneus, Jeroen Koninx,
Soemini Kasanmoentalib,
Rob Biersma, Comité tot
Behoud van het Enkhuizer
Zand, Willem Vrijlandt.

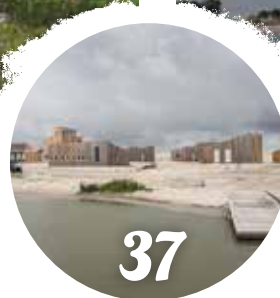
Coverfoto:

Willem Goudswaard:
Windpark Fryslân.

Productie:

Twin Media B.V., Zeist

Inhoud

Voorwoord voorzitter

IJsselmeergebied zit klem

De IJsselmeervereniging heeft
schriftelijk gereageerd op het
Nationaal Waterprogramma (NWP).

Op naar een ecologisch sterker en veiliger Friese IJsselmeerkust

Over de herinrichting van de Friese
IJsselmeerkust.

Afronding verkenning Oostvaardersoevers

Veel maatschappelijke organisaties
dachten mee met het project
Oostvaardersoevers.

Project Versterking IJsselmeerdijk tussen Houtribdijk en Ketelbrug

Het waterschap wil duurzaam en
betaalbaar ontwerp.

Zwaar weer op komst

De vele bedreigingen van het
IJsselmeergebied vereisen actie.

Zon op water

Geen zonnepanelen in het IJsselmeer,
dat al meer dan genoeg heeft
bijgedragen aan de energietransitie.

3	Recreatiestudie IJsselmeergebied: eilanden en recreatiezones	20
4	Nota bevat voornamelijk een opsomming van wensbeelden en drie groepen eilanden.	
	Maritieme Servicehaven Noordelijk Flevoland	22
7	Nieuwe haven bij Urk ter discussie.	
	De Regionale Energiestrategie en het IJsselmeer en Markermeer	23
	Keuzes moeten worden gemaakt.	
11	Fotopagina windmolens	26
	Lijdensweg Enkhuizerzand	27
	IJsselmeervereniging procedeert verder door met bewoners.	
13	Update versterking Markermeerdijk	32
	Hoe staat het met de dijkversterking en hoe ervaren de bewoners het.	
15	Wooneilanden in Markermeer?	37
	In Memoriam Kees Schouten	39
17	Fotopagina Afsluitdijk	40

Voorwoord van de voorzitter

TOEKOMSTVISIE

Voor u ligt een verlate, maar zeer gevulde nieuwe editie van IJsselmeerberichten. We wilden zoals gebruikelijk deze editie voor de zomer uitbrengen, maar haalden dat door wisselende omstandigheden helaas niet. Maar niet getreurd, zoals in dit nummer te lezen valt heeft de vereniging – bestuur met behulp van onze vrijwilligers en leden – niet stil gezeten. We zijn als vereniging op vele fronten actief geweest de afgelopen periode en zullen dat ook blijven doen in de toekomst.

Ook staan wij stil bij het overlijden van oud-bestuurslid en hoofdredacteur IJsselmeerberichten Kees Schouten op pagina 39.

Dat de vereniging van belang is blijkt wel uit de vele verhalen en projecten waar wij ons tegenaan bemoeien. Die bemoeienis zullen we blijven moeten inzetten als vereniging, want het open karakter van het IJsselmeergebied wordt bedreigd en we zetten alle zeilen bij om dat zo goed en kwaad als het kan in goede banen te laten verlopen. Daar hebben we jullie als leden en pleitbezorgers van de vereniging natuurlijk bij nodig.

'WE ZETTEN ONS IN VOOR HET BEHOUD VAN HET OPEN KARAKTER VAN HET IJSELMEER'

Bij dezen vooral een oproep om je actief in te zetten voor de vereniging en verenigingsactiviteiten. Wij zoeken versterking vooral op communicatief gebied. Onze webmaster Rini Kikkert is na ruim tien jaar aan het afbouwen en we zoeken voor zijn onvolprezen inzet en werk iemand die onze website kan gaan onderhouden, maar ook iemand die in ons bestuur de communicatie als onderwerp kan gaan dragen. Meer en meer is belangrijk dat al de zaken die wij namens de vereniging doen via social media, podcasts, kranten et cetera naar buiten worden gebracht.

Daarom de oproep om in je omgeving eens rond te kijken of er mensen zijn die deze taken op zich zouden kunnen nemen. Jullie kunnen mij altijd daarover mailen of bellen natuurlijk.

Na twee jaar corona hopen we nu volgend jaar onze ALV weer live te organiseren. We hebben besloten die op zaterdag 26 maart 2022 te houden en als het even kan in het Ir. D.F. Woudagemaal in Lemmer. Noteer vast in jullie agenda's. Volgend jaar is trouwens een jubeljaar voor onze vereniging want dan bestaan we vijftig jaar! We gaan dat natuurlijk met jullie en andere betrokkenen vieren. Het bestuur buigt zich over een toekomstvisie namens de IJsselmeervereniging en we willen ons richten op de toekomst over weer vijftig jaar: 2072. Hoe denken wij als vereniging dat het IJsselmeergebied er dan uit kan zien of uit gaat zien? Kansen en bedreigingen zullen we in kaart brengen en onze visie via een symposium in oktober 2022 lanceren.

Kortom, genoeg om naar uit te zien en om aan mee te werken. Voor nu geniet van deze editie en weet dat we het samen doen en voor de toekomst van onze kinderen en kleinkinderen. Het IJsselmeergebied verdient een vereniging die zich ook de komende vijftig jaar sterk maakt voor het juiste behoud en beheer van dit prachtige en unieke gebied.

Veel leesplezier!

*Benno van Tilburg, voorzitter IJsselmeervereniging
b.tilburg@upcmail.nl of mobiel: 06 539 503 29*

Het IJsselmeer heeft
veel harde oevers.

Het IJsselmeergebied zit klem

Van 22 maart tot en met 21 september 2021 lag het Nationaal Waterprogramma (NWP) ter inzage. De IJsselmeervereniging heeft schriftelijk hierop een reactie gegeven. De volledige brief staat op de site van de IJsselmeervereniging. Hier geven wij een samenvatting van de plannen en onze visie. Het NWP is een samenvoeging van het vroegere Nationaal Waterplan en het Beheerplan Rijkswateren, zodat erin zowel het rijksbeleid als de uitvoering door Rijkswaterstaat staat.

Tekst Auke Wouda **Foto's** Willem Goudswaard

Het IJsselmeer is en blijft een onnatuurlijk systeem ontstaan door de aanleg van de Afsluitdijk, de inpolderingen en het peilbeleid. Hierdoor zijn de natuurlijke overgangen tussen zoet en zout verdwenen en kent het gebied veel harde oevers van dijken door de inpoldering. Deze negatieve effecten zijn nog eens versterkt door de compartimentering van het Markermeer, het IJsselmeer en de randmeren. Door deze afsluitingen kunnen trekvissen bijvoorbeeld hun paaigebieden niet meer bereiken. In de compartimenten geldt bovendien een peilbeleid dat niet goed is voor de natuur; de lage en hoge peilen zijn juist op de verkeerde momenten: hoog in de zomer en laag in de winter. Dit alles heeft geresulteerd in een slechte staat van de natuur met slechte waterkwaliteit in het Markermeer en een overmaat aan waterplanten. Desondanks is het zoete water van het IJsselmeergebied een belangrijke

zoetwatervoorziening voor onder meer Noord-Holland, Fryslân, Groningen en Drenthe. En het drinkwater voor een groot deel van Noord-Holland. Die afhankelijkheid neemt alleen maar toe door een toenemende kans op lange droge periodes door klimaatverandering. De zoetwaterfunctie, de natuur en het landschap van het IJsselmeergebied staan voortdurend onder druk. Om de situatie in het Markermeer te verbeteren zijn de Marker Wadden gerealiseerd, waarin slibopvang met natuur is gecombineerd. In het kader van de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) zijn er plannen voor oeververbetering of eilanden bij de Wieringerhoek, de Friese IJsselmeerkust, de Oostvaardersoevers en de Noord-Hollandse kust van het Markermeer. Het open landschap van het IJsselmeergebied is ondertussen in het rijksbeleid als beschermingswaardig opgenomen. Toch wordt het continu bedreigd door plannen voor windparken, zonneparken (op eilanden vanwege de mogelijke ijsgang), goedbedoelde voorstellen voor eilanden ten behoeve van de natuur, zandwinning, parken met zomerhuisjes en uitbreiding van het stedelijk gebied van Almere, Amsterdam en Lelystad.

Nationaal Waterprogramma

Het is noodzakelijk om het beleid voor het IJsselmeergebied aan te passen om de geschetste problemen op te lossen en dit aangepaste beleid ook vast te leggen in het NWP. Alle wateren in het IJsselmeergebied zijn aangewezen als Natura 2000-gebied. Het gebied hoort dus tot de topnatuur van het land en behoud en herstel hiervan behoort tot een van de negentien nationale belangen. De kanttekening die de IJsselmeervereniging daarbij plaatst is dat het IJsselmeer al langer Natura 2000-gebied is. En de natuurdoelen zijn niet of amper gehaald in de afgelopen decennia. Een groot probleem is het peilbeleid. De IJsselmeervereniging is voorstander van een natuurlijker peilbeleid, waarbij in de loop van het winterseizoen het peil toeneemt en in de loop van de zomer weer afneemt. Beter vasthouden van het eigen water door de waterschappen is noodzakelijk, zodat er meer ruimte komt voor een natuurlijker peilbeheer in het IJsselmeergebied. Verbetering van de visstand in het IJsselmeergebied is dringend noodzakelijk, niet alleen door het beperken van de visserij maar ook door het verbeteren van de leefsituatie voor vissen. Een verbeterd peilbeleid en de aanleg van ondiepe zones, die de harde overgangen

van water naar land verzachten, zijn een belangrijk onderdeel daarvan.

Ook het mogelijk maken van de vismigratie, zoals door de vismigratierivier en het spuiregim bij de Afsluitdijk, is van belang. De IJsselmeervereniging wil echter eveneens dat de vismigratie tussen het IJsselmeer, het Markermeer de Randmeren en het achterland mogelijk wordt. Dit kan bijvoorbeeld door het ontwikkelen van achteroevers en deze combineren met ondiepe oeverzones.

Watersysteem en zoetwatervoorraad

Het NWP is bezorgd over zoetwatertekorten in periodes van droogte. De IJsselmeervereniging constateert echter dat in het NWP geen duidelijke uitspraak wordt gedaan over de (mogelijke) rol van de waterschappen, die veel zoetwater uit het IJsselmeergebied gebruiken. Bij het beperken van het gebruik door de waterschappen kan – ondanks de afnemende aanvoer door de IJssel in droge periodes – het zoete water beschikbaar blijven voor drinkwater en het bestrijden van de verzilting van het IJsselmeer.

Eveneens mist de IJsselmeervereniging in het NWP een onderzoek naar de betekenis van een natuurlijker waterpeil voor de waterveiligheid en de zoetwatervoorraad.

Evenmin is er aandacht, volgens de IJsselmeervereniging, voor het herstel van de verbinding tussen het zuidelijke en noordelijke deel van het IJsselmeergebied. Wat zijn bijvoorbeeld de mogelijkheden om de Houtribdijk (gedeeltelijk) open te maken? Een open Houtribdijk heeft grote voordelen voor de natuur en voor het natuurlijker maken van het watersysteem van het Markermeer.

Zonne-energie en woningen

Door de diverse windparken in en rond het IJsselmeer is al een grote aanslag gepleegd op het landschap en de natuur van het IJsselmeergebied. De IJsselmeerver-

Recreatie is ook een belangrijke functie van het IJsselmeergebied.

**Gevlekte Orchis.
Aandacht voor de
natuur is belangrijk.**

**Open land-
schap moet
beschermd
worden,
vindt het Rijk.**

eniging vreest dat voor de zonneparken weer naar het IJsselmeergebied zal worden gekeken. De aanleg van zonneparken op eilanden gaat echter ten koste van het bergend vermogen van het gebied en onduidelijk is nog wat de gevolgen voor de natuur zijn. Ook kijken provincies en gemeenten begerig naar het natte deel van het IJsselmeergebied om te voldoen aan de vraag naar woningen en voor uitbreiding van industrie. De IJsselmeervereniging is daar een tegenstander van, omdat deze plannen het open landschap, de natuur en het bergend vermogen van het IJsselmeer aantasten. De IJsselmeervereniging stelt dan ook voor om deze regels aan te scherpen, zodat landaanwinning en bouwactiviteiten – anders dan voor de waterstaatkundige functies – niet meer mogelijk zijn en voor natuurontwikkeling alleen ondiepe zones langs de harde dijken nog mogelijk zijn en geen eilanden. Zandwinning is een andere bedreiging, vindt de IJsselmeervereniging. Zandwinning in het IJsselmeergebied wordt veelal gecombineerd met verbreding of verdieping van vaargeulen. Eventuele restproducten, zoals slib, worden dan gebruikt voor natuurontwikkelingsprojecten. De IJsselmeervereniging is tegen zandwinning als enkelvoudige functie – dus alleen voor de bouw. In het IJsselmeergebied creëert dit diepe putten, die meestal nadelig zijn voor de natuur, en dit houdt het risico in dat het zoute grondwater omhoogkomt.

Rijksregie

Het NWP verwijst voor het realiseren van de doelen van Natura 2000 in het IJsselmeergebied naar de beheerplannen. Deze plannen zijn verouderd (opgesteld in de jaren 2006-2010) en mede door de stikstofproblematiek pas vastgesteld in 2017.

Goede chemische en biologische waterkwaliteit is cruciaal voor het halen van de Natura 2000-doelen. Uit het NWP en de bijbehorende stroomgebiedsplannen heeft de IJsselmeervereniging niet de overtuiging gekregen dat de daarin voorgestelde maatregelen voldoende zekerheid bieden voor een goede waterkwaliteit van de wateren in het IJsselmeergebied. Aanvullende maatregelen zijn noodzakelijk.

In het IJsselmeergebied zijn verschillende essentiële nationale belangen aan de orde, zoals Natura 2000, de zoetwatervoorziening en het landschap. Het NWP stelt dat samenwerkende overheden als één overheid moeten optreden. Toch constateert de IJsselmeervereniging dat deze nationale belangen lijken onder te sneeuwen in de afweging van belangen van de betrokken overheden. Van het Rijk mag een sterke(re) regierol verwacht worden teneinde die nationale belangen overeind te houden. De IJsselmeervereniging verwacht daarom van de rijks-overheid dat zij zich in het definitieve NWP duidelijk uitsprekt over het behoud van het bergend vermogen van het IJsselmeergebied, het verminderen van het zoetwatergebruik door waterschappen, het stoppen met de zandwinning met uitzondering van vaargeulen en natuurdoelen en het stoppen met bouwactiviteiten.

Voor de volledige versie van de brief: www.ijsselmeervereniging.nl

Verbetering van de natuur bij Mokkebank en het haventje bij Laaxum.

In dit haventje van Laaxum komen een vogelkijkplek en een wandelroute.

Op naar een ecologisch sterker en veiliger Friese IJsselmeerkust

Na het afsluiten van de Zuiderzee met de Afsluitdijk vervielen de getijden en daarmee ook de aanvoer van zand en slib. Hierdoor is de kust geleidelijk geërodeerd en zijn veel gebieden met ondiep water en zandplaten verloren gegaan. De herinrichting van de Friese IJsselmeerkust heeft als doel het herstellen van de natuur- en recreatieve functie van het IJsselmeergebied, het verbeteren van de ecologische kwaliteit van het watersysteem en van de visstand.

Tekst en foto's Willem Goudswaard

D

e versterking en herinrichting van de Friese IJsselmeerkust is een ambitieus project. Het

project heeft niet alleen tot doel de kust te versterken, maar ook de natuurlijke en ecologische waarde van het IJsselmeer te verbeteren. Ook zal dit project de visstand in het meer ten goede komen; de recreatie zal profiteren door onder andere het verbreden van de stranden, het aanleggen van wandel- en fietspaden en het plaatsen van belevingscentra. IJsselmeerberichten heeft de verschillende projecten voor het zuidelijke deel van de kust op een rij gezet.

Tacozijl

Tacozijl is een buurtschap in de gemeente De Friese Marren in het zuiden van de provincie Friesland. De sluis ligt in de monding van het riviertje de Ee in het IJsselmeer. De Ee is een waterverbinding tussen het IJsselmeer en het Slotermeer. In de Middeleeuwen was de Ee veel langer en vormde toen een verbinding tussen de Zuiderzee en de Middellzee. Rond 1300 is de eerste sluis (zijl is het woord voor spuisluis) gebouwd en in 1953 werd een nieuwe sluis aangelegd.

Onderdeel van de herinrichting is dat er vlak bij de sluis een belevingscentrum komt met informatie over de Joodse begraafplaats, de oude zeesluizen en de oude historische handelsroute naar Sloten. Buitendijks zal de kust worden opgehoogd en wordt een moeras aangelegd met brede watergangen. Het is de bedoeling dat er poelen ontstaan met slikranden waarop diverse rietsoorten kunnen groeien. Verder zal een proef worden gedaan met het ontwikkelen van natuurinclusieve landbouw door het tijdelijk onder water zetten van grasland.

Een vispassage onder aan de IJsselmeerdijk gaat zorgen voor de koppeling tussen het moeras en het IJsselmeer. Het grasland wordt in de winter onder water gezet. Het ondiepe water (diepte 30 cm) warmt in het voorjaar snel op, waardoor watervlooiën en andere kleine waterdieren zich snel ontwikkelen en groeien. Vissen zoals brasem, snoek, voorn en karper kunnen hier dan kuitschieten, jonge vis heeft veel voedsel ter beschikking en groeit snel op. Eind juni laat men het

Overzicht van de projecten langs de zuidelijke Friese IJsselmeerkust.

grasland geleidelijk leeglopen en kan de jonge vis via de vispassage het moeras en het IJsselmeer bereiken. Tegen een vergoeding kan de boer 5 tot 10 hectare grasland beschikbaar stellen.

Voor de recreatie zal de Plattedijk worden heringe-richt en zal het ontbrekende deel van de fietsverbin-ding tussen Tacozijl en Nijemirdum worden hersteld.

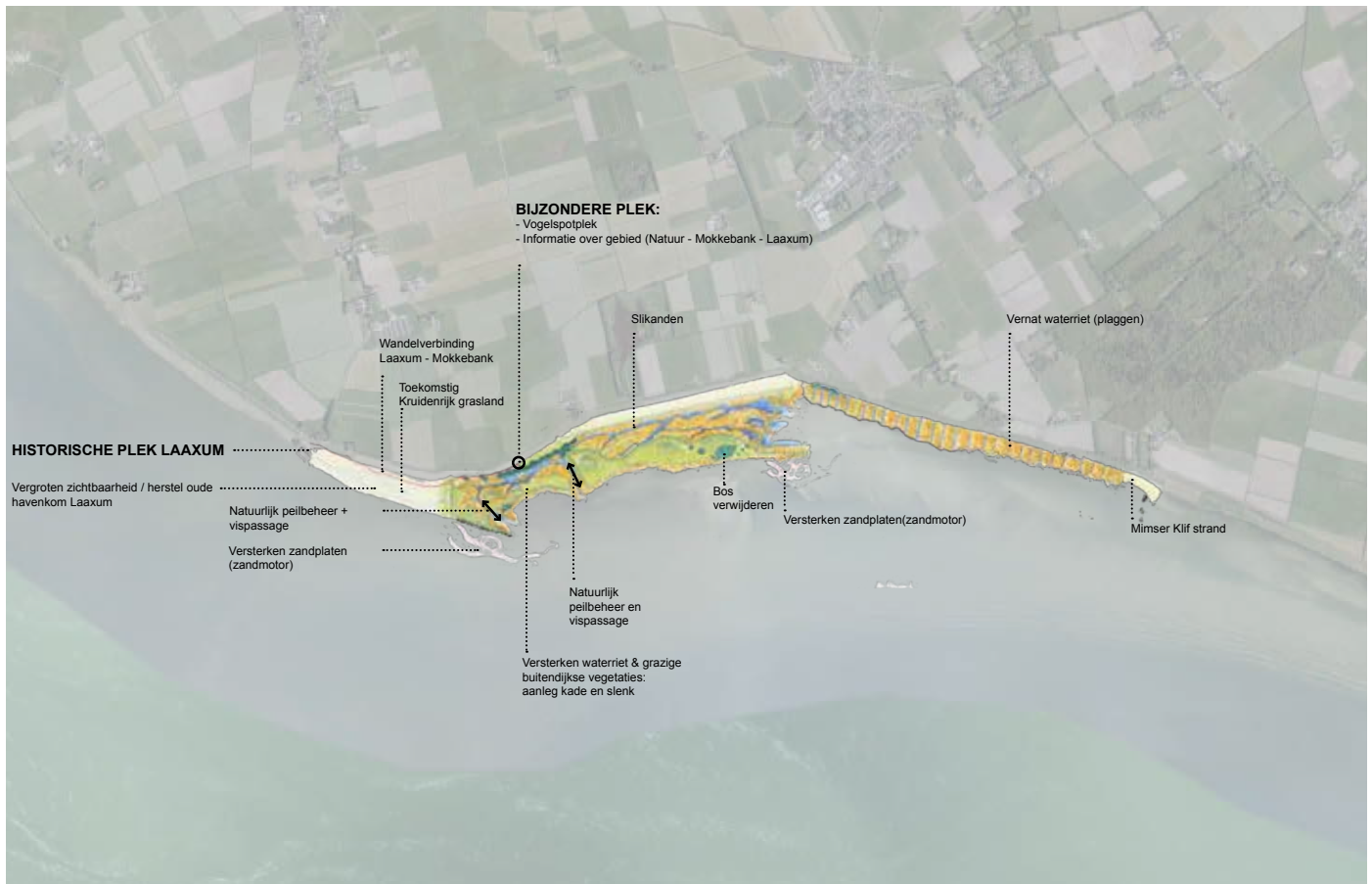
Gaasterland

In het Gaasterland zal het accent komen te liggen op recreatieve ontwikkeling. Ook hier is door erosie het strand – en daarmee de beschikbare ruimte voor re-creanten – steeds smaller geworden. Om de afkalving bij de Oude Mirnser Klif terug te draaien zal met behulp van zandsuppletie het strand worden aangevuld en krijgt het een druppelvorm.

Ook bij De Hege Gerzen wordt het strand verbreed door middel van zandsuppletie. Om afkalving te voorkomen worden lengtedammen geplaatst met

Verbetering van de natuur bij Mokkebank en het haventje bij Laaxum.

geotubes. Een geotube is een worstvormige buis van speciaal waterdoorlatend kunststof. Deze wordt met zand en slib gevuld. Door het uitspoelen van water dicht de inhoud zodanig in dat je een stevige ‘dam’ krijgt.

Mokkebank

Een van de plaatsen waar het wegvallen van de getijden vrij snel merkbaar werd, was de Mokkebank, een zandplaat tussen Laaxum en Mirns. Deze kwam blijvend droog te liggen en bood vogels, vooral meeuwen, een ideale pleisterplaats. Bij de plaatselijke bevolking werden meeuwen mokken genoemd, vandaar de naam Mokkebank. Oorspronkelijk ontstond er op de plaat een kweldervegetatie en vestigden zich grote aantallen kluten en sterns. In 1941 werden ongeveer tweeduizend paar broedende grote sterns geteld. Naarmate de zandplaten steeds meer begroeid raakten, verdwenen de vogelkolonies. Het oostelijk deel van de bank is slik-

kig en niet begroeid en staat bekend als de Slykhoeke. De geul tussen de zandplaat verzandde geleidelijk en zo raakte de bank met de kust verbonden. De bank is nu een groot aaneengesloten rietveld met bosschages en zijn natuurwaarde is sterk afgenomen. Wel is het water voor de bank de grootste futenruiplaats van Europa. De futen ruïen van augustus tot oktober en kunnen dan een tijd niet vliegen.

De bank zal worden opgesplitst in een westelijk en oostelijk deel. In beide delen zal een natuurlijk-peilpolder (bij natuurlijk peilbeheer volgt het waterpeil zoveel mogelijk het natuurlijke seizoensverloop) worden gerealiseerd, die onderling met elkaar in verbinding staan door een afsluitbare duiker. Beide polders zullen een afzonderlijke inlaat krijgen met terugslagklep en eveneens een waterwindmolen om de instroom te realiseren. Aan de oostgrens van de Mokkebank-West komt een bekkervispassage (een waterloop met daarin rechte of V-vormige drempels)

Het project herinrichting Friese IJsselmeerkust betreft een samenwerking van het Rijk, de Provincie Fryslân, de gemeenten Sudwest-Fryslan en De Fryske Marren, het Wetterskip Fryslân en It Fryske Gea. Er is 17 miljoen euro voor dit project beschikbaar. Onlangs heeft Vogelbescherming eveneens nog 650.000 euro toegezegd. Het noordelijke deel van het project tot Workum/Stoeckherne is in de vorige IJsselmeerberichten (2020) belicht.

die aansluit op beide peilpolders. In de polders zullen slenken worden gegraven.

Door het natuurlijk reliëf en het graven van slenken ontstaat een systeem van een droog gedeelte op de hoge delen en een nat gedeelte in de lage delen en permanent water in de slenken. Doordat het water natuurlijk fluctueert ontstaat een gradiënt aan vegetatietypen: van open water naar flauwe oevers met slik en waterplantvegetaties die overgaan in waterriet en rietruigte naar op de hogere delen schraal grasland.

Met het aanleggen van deze twee natuurlijk-peilpolders en slenken ontstaat een nattere situatie in voor- en najaar. Door het slenkenpatroon wordt extra oeverlengte gecreëerd en kan zich een helofytenmoeras ontwikkelen. Helofyten zijn moerasplanten die in de bodem wortelen maar met de stengel en bladeren boven het water uitsteken, zoals riet, bies, lisdodde en gele en blauwe lis. Alles bij elkaar zullen vispassages, ondieptes, rietvelden en zachte oevers over een langer gedeelte van de kust een aanzienlijke bijdrage leveren aan de natuurfunctie van dit gebied. Zo kan bijvoorbeeld de zwarte stern weer voldoende muggen vangen in gebieden met ondiep water en uitrusten op de kale zandplaten.

Daarnaast worden twee vispassages gerealiseerd, één per natuurlijk-peilpolder, wat de visstand in het IJsselmeergebied ten goede zal komen. Gezamenlijk zullen de aanleg van een vispassage, het creëren van een grote hoeveelheid extra natuurvriendelijke kustlengte en de aanleg van ontbrekend leefgebied een enorme bijdrage leveren aan het herstellen van de natuurfunctie van het IJsselmeergebied.

Haventje Laaxum

In dit haventje komt een vogelkijkplek en een wandelroute (een struinpad) langs het nog in het landschap zichtbare oude vluchthaventje van Laaxum. De haven in het dorpje wordt kwalitatief verbeterd en er komt een zwemtrap om veilig te kunnen zwemmen vanaf de dijk.

Bocht van Molkwar

De bocht van Molkwar is een gebied tussen Stavoren en Hindeloopen vlak bij Molkwerum (Molkwar) met een aantal zandbanken/eilandjes voor de kust. Ook hier zullen experimenten met waterriet plaatsvinden en zullen de buitendijkse vegetaties worden versterkt.

Ten noorden van Molkwerum ligt een oud sluiscomplex in de voormalige Zuiderzeedijk, bestaande uit de voormalige sluis, sluiswoning, stenen trap en strekdam met palenscherm. De sluis is in 1958 gedempt. De voormalige havenkom is nog aanwezig en vormt een markant punt in het landschap. Het is de bedoeling deze sluis te herstellen zodat er weer een verbinding komt met het achterland.

Hindeloopen

Ook de kust bij Hindeloopen heeft veel last van strandafslag. Het zand spoelt weg richting de haven. Dit proces zal worden gestopt met zand vasthoudende maatregelen in combinatie met zandsuppletie. Verdere afkalving zal bijvoorbeeld worden voorkomen met een beschermende onderwaterconstructie in de vorm van een geotube, zoals bij Gaasterland. Deze komt in de lengterichting langs de kust onder water te liggen, zodat watersporters zoals kitesurfers niet worden belemmerd.

Bronnen: Bureaustudie 'Vis in het IJsselmeer', Witteveen en Bos/RWS WVL (2018). En: Nieuwsbrief 'Versterken Friese IJsselmeerkust', Provincie Fryslan, juli 2021.

Afronding verkenning Oostvaardersoevers

De verkenning Oostvaardersoevers naar de mogelijkheden om Markermeer, Oostvaardersplassen en Lepelaarplassen te verbinden, nadert haar afronding. Een brede vertegenwoordiging van maatschappelijke organisaties op het gebied van ecologie, recreatie en educatie heeft in de afgelopen anderhalf jaar meegedacht met het project Oostvaardersoevers. Naar verwachting nemen de ministers van Infrastructuur en Waterstaat en van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit in november (2021) een ontwerpvoorkeursbesluit voor het project.

Tekst Mauk Burgdorfer, Rijkswaterstaat

W

at zijn de problemen in het Markermeer, de Oostvaar-

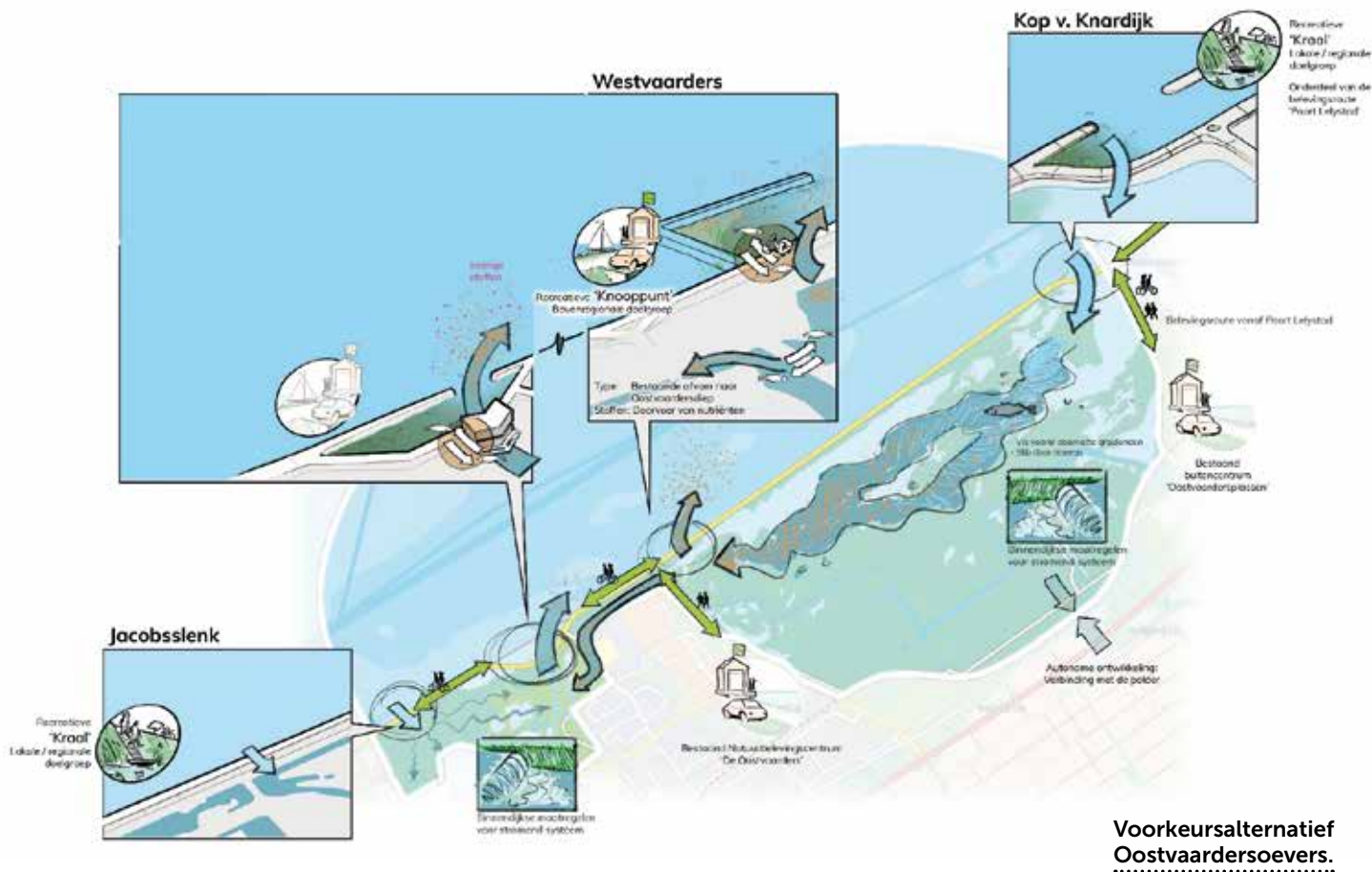
dersplassen en de Lepelaarplassen? Het Markermeer is een relatief diepe bak met water met een gebrek aan de juiste voedingsstoffen. Om die reden komt een voedselweb met kleine planten en dieren – waar vissen en vogels weer van kunnen profiteren – niet goed tot ontwikkeling.

De binnendijkse moerassen zoals de Oostvaardersplassen en Lepelaarplassen zijn daarentegen zeer voedselrijk, maar deze gebieden verdrogen in de zomer. De Oostvaardersplassen zouden bijvoorbeeld profiteren van een grotere dynamiek in waterstand bij een verbinding met bijvoorbeeld het Markermeer.

Verbinding

Door het maken van een verbinding kunnen de drie gebieden van elkaar gaan profiteren. Bij deze verbinding moet wel de Oostvaardersdijk gepasseerd worden. Omdat de polder een paar meter lager ligt dan het peil van het Markermeer en natuurlijk de veiligheid van de Oostvaardersdijk gewaarborgd moet zijn, vormt dit een flinke technische uitdaging. Dit is zichtbaar op de bijgevoegde schets van het (mogelijke) plan. De bedoeling is water uit het Markermeer in te laten bij de Oostvaardersplassen (meest waarschijnlijke locatie: Kop Knardijk) en de Lepelaarsplassen (meest waarschijnlijke locatie: Jacobsslenk). Het voedselarme water uit het Markermeer stroomt door de voedselrijke moerassen en wordt onderweg 'opgeladen' met voedingsstoffen. Op de locatie

**Voorkeursalternatief
Oostvaardersoevers.**

In het project Oostvaardersoevers werken de gemeenten Lelystad en Almere, het waterschap Zuiderzeeland, Staatsbosbeheer en het Flevolandschap als mede-initiatiefnemers samen met de Provincie Flevoland en Rijkswaterstaat. Een brede vertegenwoordiging van maatschappelijke organisaties op het gebied van ecologie, recreatie en educatie heeft in de afgelopen anderhalf jaar meegedacht door het stellen van kritische vragen en het doen van alternatieve voorstellen in de klankbordgroep Oostvaardersoevers.

Oostvaarders-Westvaarders komt een uitlaat waar het voedselrijke water uit de moerassen terug het Markermeer in gaat. Om het effect te vergroten gebeurt dit achter een vooroverdam. Op deze locatie is een tweezijdige vispassage voorzien. Op meerdere plekken komen kleine en op één locatie uitgebreide recreatievoorzieningen.

Brede vertegenwoordiging

Toerisme en recreatie willen we een impuls geven door het toevoegen van een relatief groot recreatief knooppunt en op meerdere locaties kleinere recreatieve voorzieningen (uitkijkpunt, bankjes). Daarbij houden we in het oog dat de bestaande recreatieve en ecologische waarden niet worden aangetast. Na publicatie van het voorkeursbesluit is er voor eenieder de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen. Deze zienswijzen worden betrokken in het definitieve voorkeursbesluit. De zienswijzeperiode duurt zes weken en zal naar verwachting lopen van begin januari 2022 tot de derde week van februari.

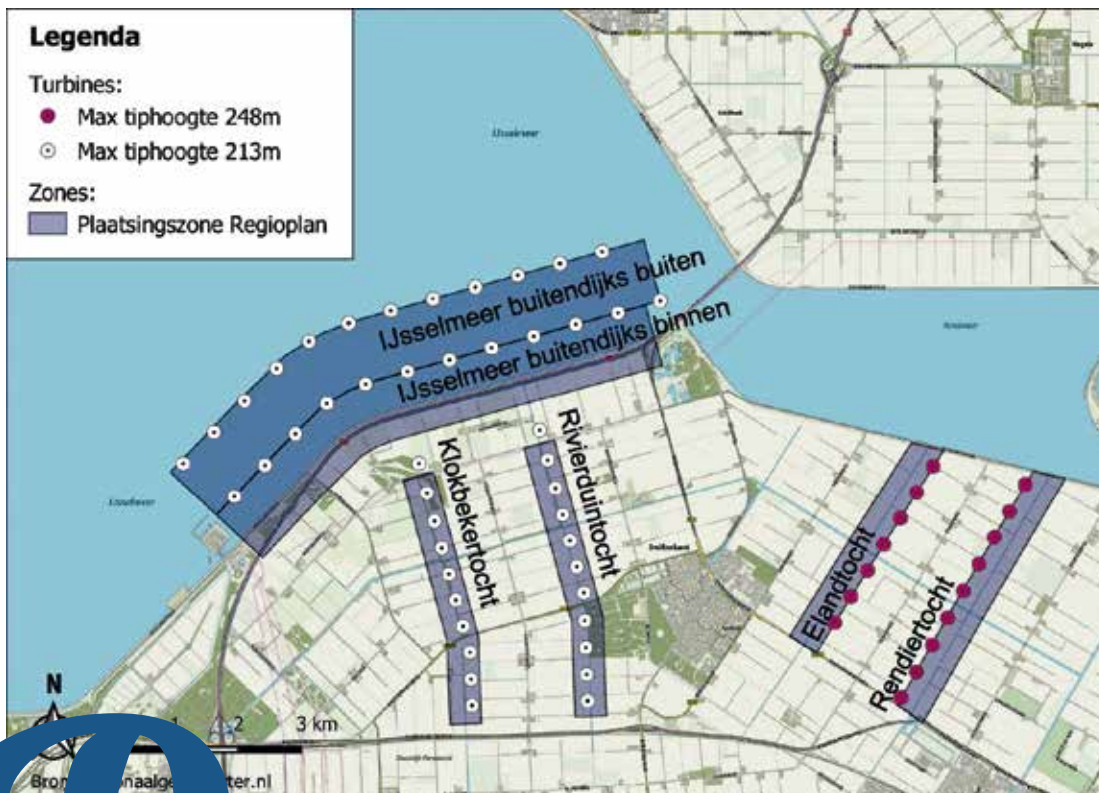

Project Versterking Ysselmeerdijk

De versterking van de IJsselmeerdijk van Waterschap Zuiderzeeland zit nu één jaar in de verkenningsfase. Inmiddels zijn de kansrijke alternatieven per dijkvak vastgesteld. Ook zijn of worden veel conditionerende onderzoeken (bodemopbouw, natuur, milieu, kabels) uitgevoerd. Het waterschap gaat voor een veilig en betaalbaar ontwerp, met aandacht voor biodiversiteit, klimaat en recreatie.

Tekst Johan Pieters

De ruim 17 kilometer lange IJsselmeerdijk loopt van de Houtribdijk bij Lelystad noordwaarts naar de Ketelbrug, de brug die de Flevopolder verbindt met de Noordoostpolder. Een jaar geleden is gestart met de verkenningsfase voor de versterking van deze IJsselmeerdijk van Waterschap Zuiderzeeland. Inmiddels zijn de kansrijke alternatieven per dijkvak vastgesteld. Deze zijn geselecteerd uit een breed scala aan alternatieven om de dijk te versterken. De gehanteerde criteria voor het selecteren van de kansrijke alternatieven zijn haalbaarheid, duurzaamheid, beheerbaarheid, kosten en planning, inpassing in de omgeving (inclusief ruimtelijke kwaliteit), beleving en draagvlak. Naast reguliere alternatieven als binnenwaartse, buitenwaartse en ‘vierkante’ dijkversterking (combinatie van binnenwaarts en buitenwaarts) is ook een voorland-alternatief voor het noordelijk deel kansrijk. De kansrijke alternatieven worden in de tweede helft van 2021 verder uitgewerkt, zodat in maart 2022 een voorkeursalternatief gekozen kan worden.

Voorland-alternatief

Zuiderzeeland en Rijkswaterstaat zien kansen om de dijkversterking met een voorland-alternatief te combineren met maatregelen voor het Ketelmeer en met

de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) voor het IJsselmeer. Deze mogelijkheid om samen te werken gaan Zuiderzeeland en Rijkswaterstaat verder uitwerken in de tweede helft van 2021. Toekenning van PAGW-budget is nog onzeker. Een voorland zou de veiligheidsopgave vrijwel volledig oplossen, versterkt de biodiversiteit en voorkomt grootschalige aanpassing van de A6 bij de Ketelbrug. Het waterschap wil de biodiversiteit op en bij de IJsselmeerdijk en voor het grote ecologische systeem van het IJsselmeer verbeteren. Een andere ambitie is om de versterking van de dijk zo circulair mogelijk uit te voeren. Dit is wel een uitdaging, omdat veel materialen nodig zijn en de dijk ingrijpend moet worden versterkt. Er zijn kansen om de milieu-impact en het broeikas-effect te reduceren door met energiemaatregelen aan te sluiten bij bestaande ontwikkelingen rondom de dijk, zoals bij de A6 en landelijke ontwikkelingen van zonnepanelen op dijken en emissieloos bouwen.

De meest actuele informatie vindt u op de projectpagina www.zuiderzeeland.nl/ijsselmeerdijk.

Vlabbij de te versterken IJsselmeerdijk komen 24 grote windmolens: windpark Blaauw. De IJsselmeervereniging vindt het gewenst om ook te denken over een gezamenlijke aanpak voor beide gebieden.

Zwaar weer op komst?!

Jn vorige nummers heb ik nogal enthousiast verslag gedaan over de plannen om na de jarenlange achteruitgang van de natte natuur in het IJsselmeergebied het tij te keren. Voor diverse oevers zijn plannen in de maak om voor vissen en vogels interessante kustzones te creëren. Voor de Friese kust, de kust bij de Wieringermeer, de kust van Flevoland en hopelijk ook die van Waterland worden ideeën ontwikkeld en is er geld om die ook uit te voeren. Enkele van deze gebieden worden

in dit nummer belicht. Ook komt er een visrivier in de Afsluitdijk, die samen met een beter sluisbeheer moet zorgen voor een veel sterkere vismigratie.

Maar daarnaast komen er ook bedreigingen op ons af, waar we in dit nummer informatie over gaan geven: onder stevige politiek druk vanuit de Tweede Kamer wordt een studie opgepakt naar 'zon op water', met als mogelijke uitkomst zwermen zonneatollen in het IJsselmeer.

Uit de eerste recreatiestudie uit het 2050-project blijkt dat daar wordt gespeeld met het idee om drie eilan-

Omdat er nu zo veel speelt heeft de IJsselmeervereniging dringend behoefte aan redacteurs (m/v/?) voor het tijdschrift IJsselmeerberichten, maar ook voor de elektronische nieuwsbrief en de nieuwsitems op de website. De oude redactie is erg uitgedund en nu te klein voor alle taken. Wij verwachten van belangstellenden dat zij naast penvaardigheid bereid zijn bepaalde thema's of bepaalde gebieden goed te volgen en daarvan verslag te doen. Actief kunnen omgaan met sociale media is beslist een pre. Hebt u belangstelling, stuur dan een e-mail naar denooijfrans@gmail.com of bel naar 06-50988506. Of benader een van de andere bestuursleden.

den groepen te ontwikkelen. Dat zou vooral goed zijn voor de kleine watersport. Lustig wordt gefantaseerd over eilanden die zowel goed zijn voor de natuur als voor de watersport en de energiewinning. Dan is er nog het streven van Natuurmonumenten om de Marker Wadden uit te breiden van 1000 hectare nu naar 10.000 hectare in de (verre) toekomst. Het plotsklaps aanleggen van twee nieuwe eilanden dat nu gaande is – nadat de minister eerst nog had gezegd daarmee te willen wachten tot na een goede evaluatie – geeft aan hoe snel en zonder discussie dit kan gaan.

Bij alle werkzaamheden in en rond het IJsselmeer komen zelfs funderingen van oude dijken boven. (Foto: Willem Vrijlandt)

De zandwinners hebben in een brief aan de minister aangekondigd te verwachten de komende jaren veel zand te moeten winnen in het IJsselmeer. Dat willen ze graag zo doen dat ook de natuur er beter van wordt. Dat wordt nog een hele denkopgave. Dan is er nog de energietransitie. Voor de korte termijn zijn er niet veel uitvoerbare nieuwe plannen. Wat er tot nu toe met de windturbines is aangericht is beslist een ernstige aantasting van de horizon van dit 'Landschap van Wereldklasse'. De fotoreportage van het windpark Fryslân geeft daar een goed beeld van. Of ziet men dit misschien als het nieuwe landschap van wereldklasse? Je zou haast kunnen spreken van een pandemie van eilanden! U leest daar meer over in dit nummer. Niet alle plannen zult u zelf kunnen inzien, voor deze artikelen is regelmatig geput uit voorstellen die (nog niet) openbaar zijn.

In het tweede deel laten wij ook zien wat er in de praktijk terecht komt van allerlei voornemens en beloften van de overheid bij het begin van een project. Dat het zorgvuldig omgaan met dit kostbare gebied niet vanzelf gaat, leest u in het stuk over het Enkhuiszand – waar een mooie groene kustzone door de gemeente bijna cadeau is gegeven aan een recreatiebedrijf en waar uiteindelijk een plan gaat worden gerealiseerd met absoluut onvoldoende stedenbouwkundige en landschappelijke kwaliteit. En ook nog op de verkeerde plek. In de update over de versterking van de Markermeerdijk komt eveneens naar voren dat het gemakkelijk is veel te beloven, maar dat het allesbehalve zeker is dat bestuurders en uitvoerders zich houden aan de beloften. Kortom: aan de governance van het IJsselmeergebied valt nog veel te verbeteren!

Dus wordt het tijd de schaatsen uit het vet te halen en kritisch en creatief deze processen te volgen en eventueel effectief actie te voeren. Dan moeten we wellicht ook een nieuwe versie bedenken van de kreet *Markerwaard is misdaad* van veertig jaar geleden. We houden ons aanbevolen.

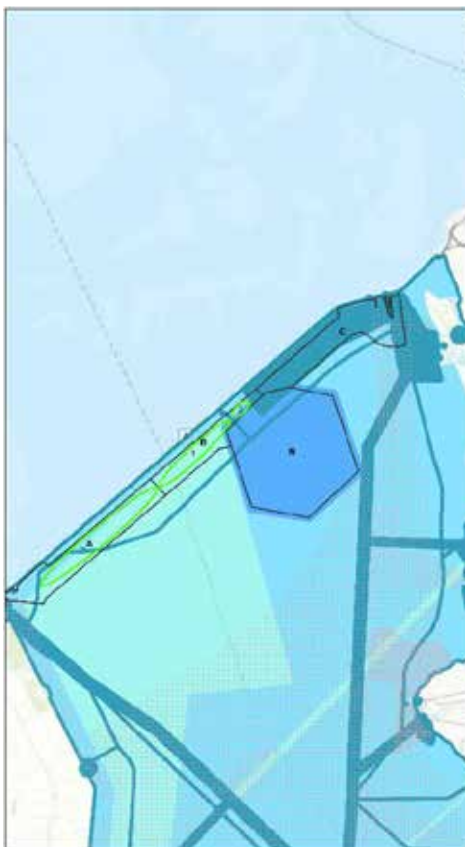
Frans de Nooij
Hoofdredacteur IJsselmeerberichten a.i.

'Zon op water'

Het thema zon op water zal het IJsselmeergebied de komende jaren stevig bezighouden. Niet alleen lokaal zoals in de Wieringerhoek wordt gelobbyd voor zonneatollen, maar ook landelijk. De IJsselmeervereniging vindt dat met het grote aantal windmolens het IJsselmeergebied al veel heeft bijgedragen aan de energietransitie. Natuur en landschap vragen om uiterste behoedzaamheid bij verdere initiatieven. Om die reden zien wij geen echte ruimte voor grootschalige toepassing van zon op water in het IJsselmeergebied.

Tekst Frans de Nooij

Potentiële locaties binnen zones met lage ecologische waarden.

Kansrijk onder voorwaarden
Kansrijk

Er is een krachtige groep bedrijven die zich sterk maakt voor zonneatollen in bijvoorbeeld het IJsselmeergebied. Dit heeft ertoe geleid dat in de Tweede Kamer sterk wordt aangedrongen dit thema uit te diepen.

Vreemd is daarbij dat er kennelijk geen sterke lobby is om zon op gebouwen serieus te nemen. Zo is er sprake van een vloedgolf van grote transportcentra, maar nergens staan zonnecellen op de daken. Het is immers niet verplicht. De milieuverenigingen dringen al jaren aan op het serieus nemen van het thema zon op gebouwen, maar het Rijk is niet in staat gebleken tot effectieve actie en zoekt na zon op weilanden nu ook het water op.

Pre-verkenning

De druk uit het parlement heeft de minister ertoe gebracht een 'routekaart zon op water' op te stellen om de mogelijkheden te verkennen van zonne-energie op water. Rijkswaterstaat heeft opdracht gegeven voor een 'Pre-verkenning Pilot Zon op water IJsselmeergebied', waarvan het concept onlangs in bespreking is gegeven.

Om plannen of mogelijkheden voor zonne-energie in het IJsselmeer en Markermeer te kunnen beoordelen is het wenselijk om inzicht te verkrijgen in de potentiële ecologische effecten. In de pre-verkenning is onderzocht welke kennisleemten er zijn en op welke wijze deze met een pilot kunnen worden ingevuld. Het gaat om een literatuuronderzoek en een kartering van het IJsselmeergebied naar gebruiksfuncties en kwaliteiten. Met name het verschil tussen glooiende natuurlijke oevers en de rechte scherpe overgang bij de nieuwe dijken lijkt hier relevant, evenals de situatie waarin aan de zeezijde van de dijk sprake is van een windmolenpark.

Niet onafhankelijk

De onderzoekers geven aan dat we feitelijk nog heel weinig weten van de effecten op de natuur van zonnepanelen, al of niet op eilanden. Maar ze laten zich toch regelmatig meeslepen door hun enthousiasme. Wat te denken van zinnen als: 'Ook zijn er natuur-

inclusieve vormen van zonne-installaties op water', 'Zonne-installaties kunnen worden gecombineerd met PAGW-projecten' of 'Deze gebieden vormen niet direct een belemmering voor een pilot voor zon, maar er moet wel goed afgestemd worden'. Dit zijn juist de kernvragen voor het onderzoek en ze worden ten onrechte hier al van een antwoord voorzien, vooruitlopend op het uit te voeren onderzoek.

Dit roept de vraag op naar de noodzaak van onafhankelijk onderzoek naar de effecten van zon op water. Nu is het zo dat bureaus die de ideeën bedenken ook degene zijn die de beoordeling organiseren. Dat lijkt ons te veel op de slager die zijn eigen vlees keurt. Beter is hier de constructie van Kennis- en Innovatieprogramma Marker Wadden (KIMA) toe te passen. Degenen die het voorstel doen zijn niet ook de beoordelaars, maar zijn onafhankelijke onderzoekers, van wie we mogen veronderstellen dat zij niet naar een conclusie toe redeneren.

Landschap genegeerd

De onderzoekers stellen dat zonnepanelen op water direct effect kunnen hebben op natuurwaarden, maar onderbelicht blijft dat voor de meeste aspecten kennisleemtes bestaan, die in een groot aantal onderzoeksvragen zijn uitgeschreven.

Er worden drie typen gebieden onderscheiden: ondiepe gebieden langs de kusten van Noord-Holland en Friesland, de diepere delen langs de strakke dijken van Flevoland, Afsluitdijk en Houtribdijk en de gebieden binnen de windparken. In elk type gebied wil men een proef opzetten.

Buitengewoon vreemd is dat geen enkele aandacht wordt besteed aan de eventuele effecten op (de waardering van) het landschap. Waarom alleen natuurcriteria genoemd en geen criteria die samenhangen met het 'Landschap van Wereldklasse', dat als streven is vastgesteld in het IJsselmeer 2050-traject? Het is noodzakelijk ook hier een waarderingstraject op te zetten door landschapscriteria te ontwikkelen en mee te wegen, voortbouwend op de voorzetten van Frits Palmboom.

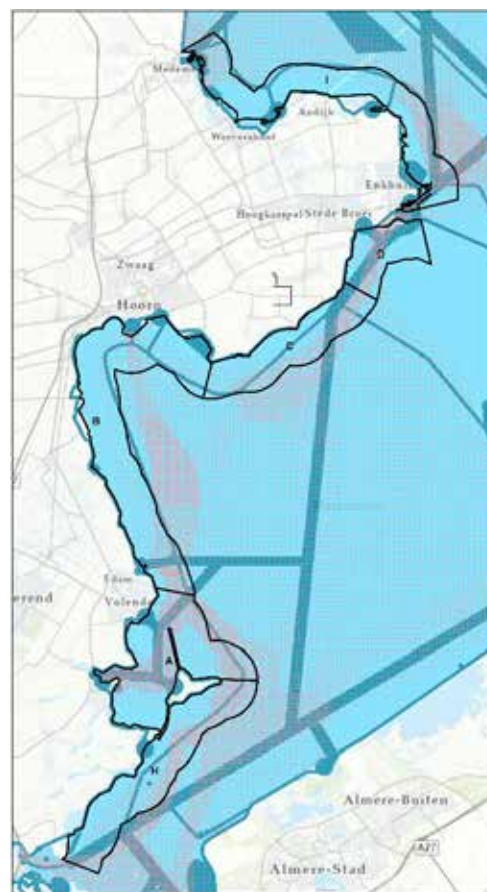
Conclusie

Al eerder heeft de IJsselmeervereniging, met vele anderen, betoogd dat met het grote aantal windmolens aan de randen van het gebied de bijdrage aan de energietransitie al erg royaal is geweest. Natuur en

■ Kansrijk onder voorwaarden
■ Kansrijk

■ Kansrijk onder voorwaarden
■ Kansrijk

Potentiële locaties in zones met hoog ecologische waarde.

landschapswaarden vragen om uiterste behoedzaamheid bij verdere initiatieven. In feite zien wij geen echte ruimte voor grootschalige toepassing van zon op water in het IJsselmeergebied.

Het meest voorstelbaar lijkt een toepassing bij de nieuwe dijken tussen de windmolens. Als daar echt natuurwinst geboekt kan worden door de specifieke constructie van de dragers (eilanden?) van zonnecellen, zou er mogelijk een bijdrage kunnen worden geleverd aan het herstel van natuurwaarden en lijkt de schade aan het landschap misschien acceptabel. Een pilot zou dat kunnen uitwijzen.

Anders ligt dat bij de verschillende plannen voor versterking van de natuur aan de oevers van de meren. Het gaat hier om de PAGW-projecten (Programmatie Aanpak Grote Wateren) Wieringerhoek, Friese

kust, Markermeerkust en Oostvaardersplassen. Hier wordt juist ingezet op het ontwikkelen van onderwatergradiënten van ondiep naar diep water met verschillende soorten onderwaterplanten. Doel is een goede paaiplaats voor vis te creëren en voor jonge vis om op te groeien. Tot nu toe werd nergens in de plannen gesteld dat eilanden hier een rol in kunnen spelen. Laat staan eilanden met zonnecellen.

Als ook hier een proefsituatie zou worden gecreëerd, verdient die een absoluut onafhankelijke en kritische monitoring, vergelijkbaar met de KIMA-studies bij de Marker Wadden. Nu al een uitspraak doen dat ‘zonne-installaties kunnen worden gecombineerd met PAGW-projecten’ doet namelijk het ergste vrezen voor de objectiviteit van de onderzoekers.

Recreatiestudie Ysselmeergebied: eilanden en recreatiezones

In het kader van het project 2050 vindt ook een recreatiestudie plaats. Recent verscheen een tussenrapportage met de, mijns inziens vreemde, titel 'IJsselmeergebied. De Gastvrije Voortuin'. De nota bevat voornamelijk een opsomming van wensbeelden: hoe zou het gebied er in 2050 uit moeten zien om optimaal als recreatiegebied voor stedeling en toerist te kunnen functioneren? Er zijn dus vooral uitgangspunten geformuleerd, geen concrete projecten en mogelijkheden. De uitgangspunten zijn geclusterd rond vijf thema's: water, landschap, natuur, cultuurhistorie en ingenieurswerken.

Tekst Frans de Nooij

W

at in de nota 'IJsselmeergebied. De Gastvrije

Voortuin' ontbrekt zijn verhalen met de behoeften van bewoners van de grote steden om het IJsselmeergebied en ook die van bijvoorbeeld Japanners en Chinezen. Deze laatsten vormen de belangrijke toeristengroepen in het IJsselmeergebied. De nota is dus vooral een aanbodgericht verhaal dat nog concreter moet worden door gesprekken en verkenningen in de diverse deelgebieden. Dan zullen ook zogenaamde ontwikkelpaden worden gepresenteerd. In een volgende ronde kan de IJsselmeervereniging er dieper op ingaan, maar hier zijn een paar punten die nu al de aandacht vragen.

Metropolitaan landschap

Allereerst het IJmeer en de omgeving Almere. Het rapport stelt dat 'een belangrijk deel van de nieuwe waarden voor het IJsselmeergebied ontstaan in het metropolitane landschap van Amsterdam en Almere. Samenhangend met de toenemende verstedelijking en het zich vormende stadslandschap ontstaat hier een relatief intensieve recreatiezone vermengd en afgewisseld met woon- en werkgebieden. Hier krijgen nieuwe vormen van recreatie een kans. Een zone met hoogwaardige nieuwe leisure (vrijetijds) voorzieningen met een aantrekkingskracht voor de metropoolbewoners en voor bezoekers. De bewoners van deze regio zijn zeer divers van leefstijlen en recreatievoorkeuren. Het is nog moeilijk aan te geven wat dit gaat betekenen voor de recreatie aan de waterkant en op het water.'

Waardenkaart IJsselmeergebied met drie groepen eilanden.

Dit is dus een gebied waar de IJsselmeervereniging de voorstellen voor overrecreatie en watersport goed in de gaten moet houden. Zeker gezien de grote verstedelijkingsopgave die hier ligt. Wordt het werkelijk een aantrekkelijk hoogwaardig gebied? Of wordt het onder de voet gelopen door planners en ontwikkelaars en uiteindelijk verrommeld? Zie meer over dit onderwerp bij het artikel over Enkhuizen in dit nummer.

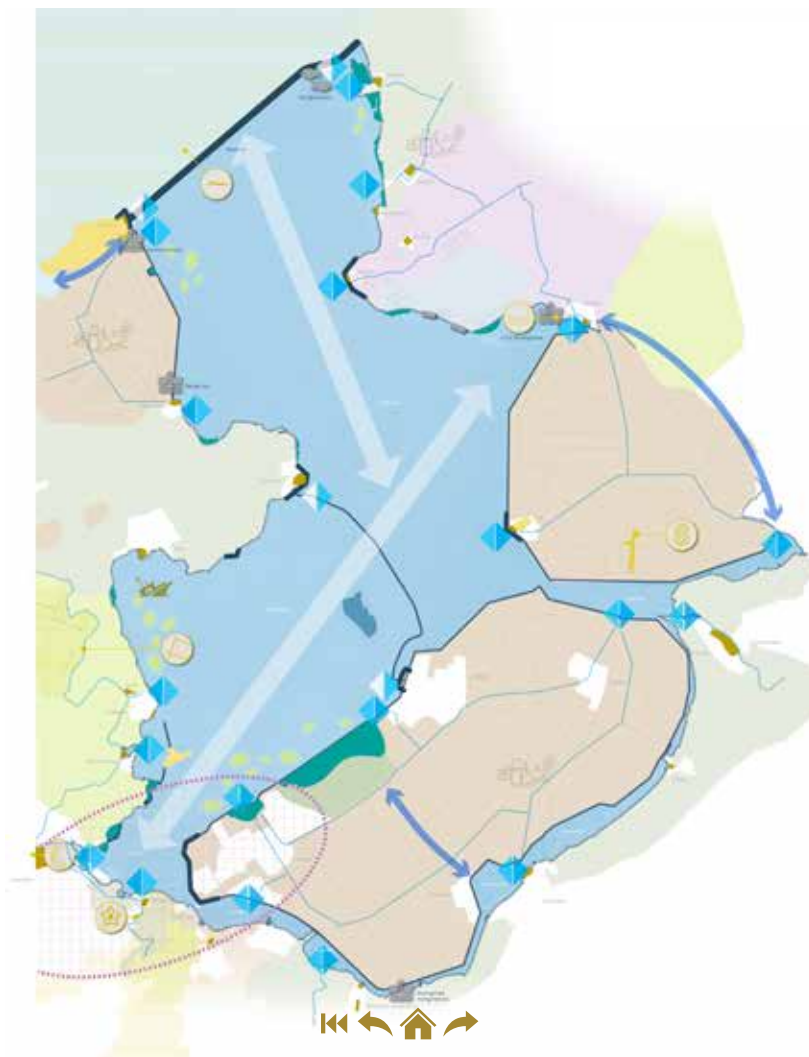
Eilandplannen

Heel apart is ook de visie op de te ontwikkelen natuurgebieden. De onderzoekers stellen: 'Natuurgebieden dragen bij aan de biodiversiteit en zijn een belangrijk bezoekdoel. Nieuwe natuurgebieden worden aangelegd met als voorwaarde dat deze ook voor recreatief medegebruik worden benut. De eilanden zijn voor diverse functiecombinaties aangelegd en als nieuwe vaarbestemming. Ze zijn zo gesitueerd dat zij minimaal afbreuk doen aan het areaal bevaarbaar water. De sterk verbeterde biodiversiteit en gezonde visstand maakt dat ook sportvisserij zijn plaats heeft in het gebied. De natuurlijk ingerichte oevers vormen een walhalla voor sportvissers.'

Het idee voor deze eilanden komt geheel uit de lucht vallen; ze zijn gedacht bij de Oostvaardersplassen, bij Waterland en bij de Wieringerwaard, zoals te zien op de Waardenkaart. Het 'eilandenidee' komt voort uit de volgende filosofie: 'De ondiepe luwe randen in het IJsselmeergebied (die ontwikkeld worden om de natuur een boost te geven) zijn geschikt voor kleine watersport. Denk hierbij aan fluisterboten, sloepen, kanoën, roeien en mogelijk nieuwe vormen van watersport. Op een slimme manier kan hier gebruik worden gemaakt van natuurontwikkeling en klimaatadaptatie.'

Kleine watersport

Aandacht vragen voor de mogelijkheden voor recreatie in de te ontwikkelen (PAGW, Programmatische Aanpak Grote Wateren) kustzones is terecht. Tot nu

toe is dat alleen het geval bij de Oostvaardersoevers. Maar duidelijk moet zijn dat het hier primair om herstel van natuurwaarden gaat en dat het maar zeer de vraag is of sportvissers en kleine watersport in deze gebieden zijn in te passen. Nog veel groter zijn de twijfels over het gemak waarmee met eilanden wordt gestrooid. De motivering daarvoor zal toch echt veel sterker moeten worden willen we er serieus over praten. Voor de IJsselmeervereniging is deze zienswijze volstrekt onaanvaardbaar, tenzij kan worden aangetoond dat eilanden voor het natuurherstel essentieel zijn. Maar daar ziet het, gelet op de ideeënontwikkeling voor deze onderwatergebieden, volstrekt niet naar uit.

Maritieme Servicehaven Noordelijk Flevoland (Urk)

Tekst Auke Wouda

D

e haven van Urk is al een aantal jaren overvol, ook door verschuiving van een vissershaven naar andere maritieme activiteiten, zoals off-shore

schepen. De gemeente Urk en de provincie Flevoland willen daar al lang een oplossing voor. Helaas zoeken ze die oplossing in een extra haven langs de dijk tussen Urk en de Ketelbrug. Die geplande haven zorgt voor hoge bebouwing (tot wel 30 m) langs die dijk. Voor de IJsselmeervereniging een landschappelijk onaanvaardbare ontwikkeling die ook nog eens nadelig is voor de natuur in de omgeving.

Omdat het gebied waar de haven moet komen in meerdere gemeentes ligt (Urk, Noordoostpolder, Dronten) heeft de provincie Flevoland het initiatief genomen in de vorm van een provinciaal inpassingsplan (PIP).

Impressie van
servicehaven.

Zoals het er nu uitziet zal deze haven bestaan uit een dam haaks op en langs de Zuidermeerdijk van de Noordoostpolder met 10 ha bedrijventerrein en 3 ha mogelijkheden voor drijvende dokken en dergelijke. Op het bedrijventerrein mag hoge bebouwing (tot 30 m) komen en nog hogere hijskranen en dergelijke (tot 50 m). En natuurlijk zullen er ook vaargeulen nodig zijn naar die nieuwe haven. De gevolgen voor de natuur, niet alleen stikstof, lijken niet goed onderzocht. Zeker niet als we ook kijken naar de aantastingen die er al zijn, zoals de windparken in de Noordoostpolder en de aantastingen die nog komen zoals windpark Blauw tussen de Maximacentrale en de Ketelbrug.

Beroep doorgezet

Het eerste PIP voor deze haven dateert al van 2017.

Zoals bekend is dit eerste PIP na beroep van de IJsselmeervereniging in december 2019 gesneuveld bij de Raad van State vanwege de stikstofuitstoot en een te groot oppervlak van het bedrijventerrein. De andere bezwaren, zoals over de andere gevolgen voor de natuur, zijn door de Raad van State verworpen.

Een nieuwe PIP is door de provincie Flevoland vlak voor de zomer vastgesteld onder de naam PIP MSNF 2021. De IJsselmeervereniging heeft beroep bij de Raad van State in de zomervakantie ingediend. Inmiddels is over de gevolgen voor de natuur van dit plan advies ingewonnen van een deskundig bureau. Uit dit advies blijkt dat het beroep doorzetten vanwege de gevolgen voor de natuur (niet alleen ten aanzien van de stikstofdepositie) aan de hand van een contra-expertise niet kansloos is. De IJsselmeervereniging zal mede daarom het beroep doorzetten en de argumentatie versterken met een contra-expertise.

Via onze nieuwsbrief, website en de IJsselmeerberichten houden we u op de hoogte.

De Regionale Energiesstrategie en het Ysselmeer en Markermeer

Een van de afspraken uit het Klimaatakkoord is dat dertig energieregio's in Nederland onderzoeken waar en hoe het best duurzame elektriciteit op land (wind en zon) opgewekt kan worden. Waar is ruimte en hoeveel? In een Regionale Energiesstrategie (RES) beschrijft elke energieregio zijn eigen keuzes. In juli 2021 zijn de RES-en vastgesteld door gemeenten, provincies en waterschappen. In het IJsselmeergebied worden eveneens de nodige RES-en gerealiseerd.

Tekst Matthijs Beute, regionaal coördinator RES-en IJsselmeergebied

Het IJsselmeer en Markermeer zijn bijzondere gebieden waar meerdere opgaven spelen. Niet voor niets zijn het Natura 2000-gebieden en vormt het IJsselmeer de grootste zoetwatervoorziening in ons land. Ook voor natuur, biodiversiteit, ecologie, watersport, landbouw, visserij en scheepvaart hebben de meren een belangrijke functie. De energietransitie is nog maar relatief nieuw als opgave en kan zowel een kans als bedreiging vormen voor het gebied. Het gebied is bestuurlijk opgedeeld in meerdere provincies en gemeenten. Voor de opgave van de Regionale Energiesstrategieën is het gebied verdeeld in vijf bestuurlijke RES-regio's die overlap hebben met het IJsselmeer en Markermeer. De RES-regio's willen zorgvuldig omgaan met het IJsselmeer en Markermeer. Het grootschalig opwekken van duurzame

energie is een ingewikkelde puzzel waarbij meer-
voudig ruimtegebruik noodzakelijk is. Draagvlak en
bestuurlijke afstemming zijn daarbij belangrijk. Er
is periodiek overleg en afstemming tussen deze vijf
RES-regio's.

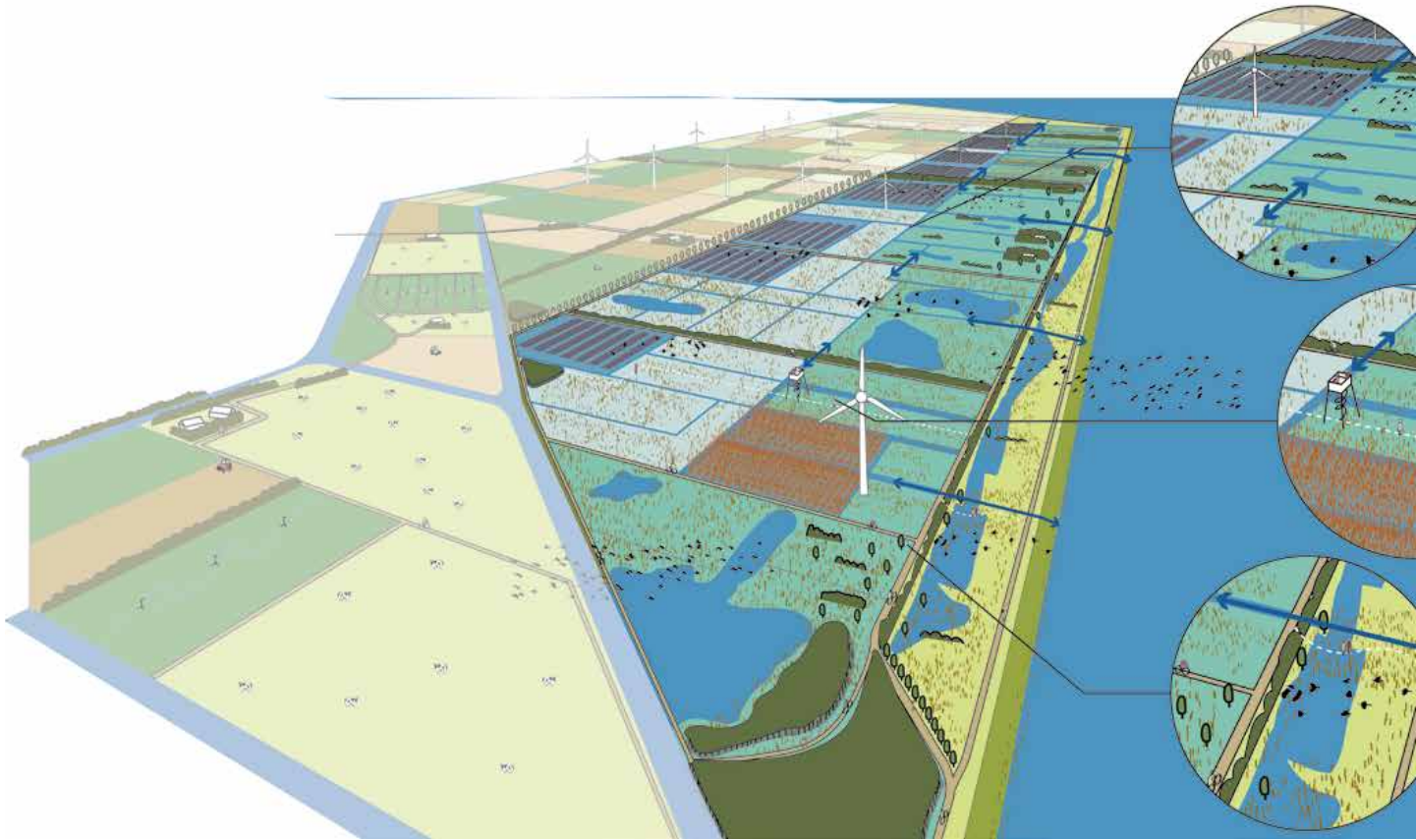
Fryslân

Voor de RES 1.0 is het IJsselmeergebied alleen in
beeld voor het Windpark Fryslân, dat inmiddels in
aanbouw is. De gemeente Súdwest-Fryslân heeft een
motie aangenomen waarin zij uitsprekt geen verdere
energieopwekking te willen in dat deel van het IJssel-
meer dat deel uitmaakt van haar grondgebied. Meer
informatie: www.resfryslan.frl.

West-Overijssel

De RES West-Overijssel grenst slechts met een klein
deel aan het water en heeft geen concrete ambities om

Ruimtelijke verkenning multifunctionele achteroever Wieringmeer.

locaties te onderzoeken die impact hebben op het IJsselmeer. Meer informatie: www.reswestoverijssel.nl.

Flevoland

Naast zon op land ziet Flevoland als regio ook mogelijkheden voor zon in stedelijk gebied, zon op groot-schalig en kleinschalig dak en zon op water. Deze mogelijkheden kunnen nu nog niet worden geconcretiseerd in een reëel bod, maar worden wel verder uitgewerkt voor de komende RES-en. Dit betekent ook dat de regio nu geen uitspraken doet over de potentie van het IJsselmeer. Daarvoor is meer inzicht, onderzoek en draagvlak nodig. Meer informatie: www.fea.nl/over-res.

Noord-Holland-Zuid

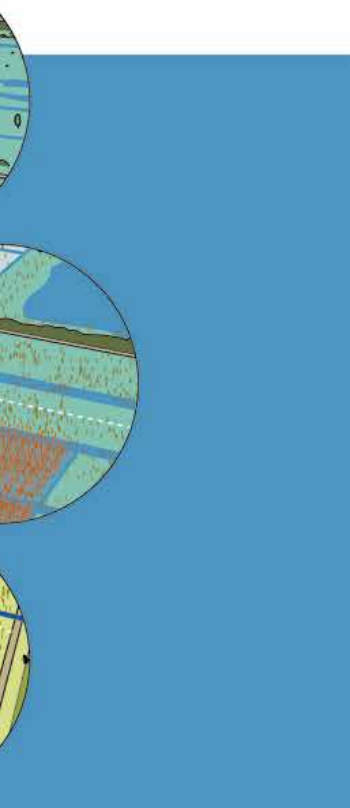
Vanuit de RES Noord-Holland-Zuid wordt naar het IJsselmeergebied gekeken voor de opwekking van duurzame energie (met name zon). Dit betreft in de RES 1.0 zoekgebieden van Amsterdam in het IJmeer.

In de toekomst kunnen er vanuit de RES-trajecten (richting de RES 2.0) nieuwe energieprojecten in het IJsselmeergebied worden geïnitieerd of geschrapt. Meer informatie: www.energieregionhz.nl/res.

Noord-Holland-Noord

Vanuit draagvlak maar ook vanuit besluitvorming over de wensen en bedenkingen van de concept RES-Noord-Holland-Noord vloeit voort dat er geen windenergie wordt opgewekt op het IJsselmeer en Markermeer. Voor een deel sluit de regio ook de opwekking van zonne-energie uit. Dit geldt voor het IJsselmeer op het grondgebied van de gemeente Enkhuizen en het Markermeer op het grondgebied van de gemeente Hoorn. De energieregio Noord-Holland-Noord kiest ervoor om daar waar het opwekken van zonne-energie wel plaatsvindt, dit te combineren met het vergroten van natuurwaarden, biodiversiteit, recreatie en toerisme. Het gebied waarin dit concreet wordt gemaakt, bevindt zich in de Wieringerhoek op het grondgebied

Buitendijks plan zonneatollen bij de Wieringermeer.

van de gemeenten Hollands Kroon en Medemblik.
Meer informatie: www.energieregionhn.nl/res.

Buitendijks plan

Het Buitendijks Plan 'Duurzaam Leefbaar' maakt dit concreet voor de regio Noord-Holland-Noord. Dit plan voorziet in de aanleg van zonneatollen waarbij natuurontwikkeling en duurzame energieopwekking worden gecombineerd. Met een oppervlak van 4200 hectare, waarvan 1350 hectare voor de opwekking van zonne-energie, kan er voorzichtig geschat 1,1 TWh aan duurzame energie worden opgewekt. Door de integrale aanpak combineert de regio natuurontwikkeling, energieopwekking en recreatieve mogelijkheden voor een aantrekkelijke kuststrook ten noorden van de stad Medemblik tot Den Oever. Alle doelen die het Rijk wil bereiken met het verbeteren van de waterkwaliteit en ecologische verbetering worden met dit plan gerealiseerd.

Belangrijke randvoorwaarde voor de betrokken overheden is dat de combinatie natuurontwikkeling en duur-

zame energieopwekking leidt tot een win-winsituatie. Daaraan koppelen zij een aantal randvoorwaarden: geen negatieve effecten voor de landbouw, recreatieve meerwaarde en geen nadelen voor de doorvaarbaarheid. De eerste stap is een pilot met een onafhankelijk monitorprogramma. Dit is ook aanbevolen door de onderzoekers van Deltares/Bureau Waardenburg in hun advies over dit planidee. Met deze pilot hopen de betrokken overheden te kunnen vaststellen of de positieve te verwachten effecten ook daadwerkelijk optreden. De regio wil graag dat de pilot onderdeel wordt van de verken-

ning Zon op Water, maar daar vinden nog bestuurlijke gesprekken over plaats. Alternatief is dat de regio het zelf gaat oppakken of dat er een privaat initiatief komt dat de overheid gaat faciliteren. Meer informatie: www.energieregionhn.nl/buitendijks-plan.

Plan Binnendijk

Milieu- en natuurfederatie Noord-Holland kwam met een plan om binnendijks natuurherstel met grootschalige duurzame energieopwekking te combineren in de Wieringerhoek, op het grondgebied van de gemeente Hollands Kroon. Het plan gaat uit van 700 hectare met zonnepanelen op agrarische gronden. De regio wil in de toekomst ruimte bieden voor kleinschalige initiatieven in dit gebied mocht blijken dat de landbouw verandert of wanneer er technische innovaties zijn die meer mogelijkheden bieden tot het combineren van functies. Voorwaarde is dat dit dan gebeurt in een gebiedsproces waarin betrokken ondernemers en belanghebbenden gezamenlijk komen tot een gedragen toekomstbeeld.

Meer info: www.mnh.nl/project/res/.

*Een windpark suggereert een bos
Met bomen die tot de hemel reiken
Maar het is een Industrierrein
Met masten die het uitzicht breken
En een naam die anders moet:
ENERGIETERREIN FRYSLÂN*

Foto's Willem Goudswaard

De van de camping verplaatste
stacaravans tegen de beschermde
Westfriese Omringdijk. (foto: Comité
tot behoud van het Enkhuizerzand)

Lijdensweg Enkhuizerzand

De gemeente Enkhuizen heeft al tientallen jaren plannen om het gebied dat bekendstaat als het Enkhuizerzand, buitendijks aan het IJsselmeer, op te krikken. Tot voor kort bevonden zich daar een camping, het zwembad, Sprookjes Wonderland, parkeerplaatsen en een strand aan het IJsselmeer met groen eromheen en een zeilschool. Het buitenmuseum van het Zuiderzeemuseum bevindt zich in een eigen poldertje aan de zuidkant van dit Enkhuizerzand.

De inrichting van het gebied is jaren verwaarloosd door de gemeente. Vooral de gemeentelijke camping, met veel stacaravans maar ook passantenplaatsen, was er erbarmelijk aan toe.

Tekst Auke Wouda en Frans de Nooij

V

anaf 2009 komt de planvorming voor het Enkhuizerzand op gang. De gemeente

heeft geen geld of wil er zelf geen geld in steken. Dus wordt een projectontwikkelaar gezocht en dat werd Ontwikkeling RecreatieOord Enkhuizerzand (OREZ BV). Deze BV, zonder geld of grote partijen erachter, is speciaal hiervoor opgericht. De gemeente maakt een contract met deze ontwikkelaar, waarbij de gemeente een laag bedrag (ruim 3 ton) ontvangt en de ontwikkelaar het plan moet realiseren, onderhouden, alle inkomsten mag houden en tien jaar vrijgesteld is van gemeentelijke belastingen.

In 2018 ligt er een plan voor de realisatie van een groot villapark met tweehonderd villa's aan het water, verplaatsing van de camping naar het noorden en uitbreiding van het openbare strandgebied met een boog het IJsselmeer in. Voor de villa's aan het water is het nodig het gebied uit te breiden in het IJsselmeer. Op dit voorontwerp komen de nodige zienswijzen binnen, waaronder die van de Provincie Noord-Holland en Rijkswaterstaat, die niet zijn gecharmeerd van dit plan.

Eerste bestemmingsplan

Voordat de gemeenteraad zich over het oorspronkelijke plan kan uitspreken verandert het al onder druk van de zienswijzen en de andere overheden. De uitbreiding van het gebied richting het IJsselmeer voor het villapark vervalt, maar het aantal van tweehonderd villa's blijft gelijk. Dit wordt neergelegd in een ontwerpbestemmingsplan.

Ook op dit ontwerpplan worden vele zienswijzen ingediend, waaronder een zienswijze van de IJsselmeervereniging, omwonenden en het Zuiderzeemuseum. De villa's zijn veel te massaal en te dicht op het buitenmuseum, zo vinden alle partijen. Ook de provincie vindt het ontwerp planologisch niet aanvaardbaar. Het plan bevat veel te veel villa's op een klein gebied en doet onvoldoende recht aan de door de provincie beschermde Omringdijk.

De camping verplaatsen naar het noorden ondervindt

Het oude plan.

ook de nodige bezwaren. De camping wordt daarbij getransformeerd tot een huisjespark met beperkte ruimte voor stacaravans van de oude camping en zeer beperkte ruimte voor passanten. De camping komt bovendien op een van de weinige plekken in het gebied waar nog een natuurlijker glooiende overgang is tussen het water van het IJsselmeer en de dijk. Eveneens is onvoldoende gewaarborgd dat het plan geen significant negatieve effecten heeft voor de natuur van het IJsselmeer.

Ondanks deze bezwaren van alle kanten stelt de gemeenteraad het gewijzigde plan in oktober 2019 vast.

Tweede bestemmingsplan

De provincie vindt het plan zó erg dat er een zogenaamde reactieve aanwijzing volgt eind 2019, waardoor het gedeelte van het villapark vervalt. Het is jammer dat de provincie die aanwijzing niet ook gegeven

heeft voor de camping. Ook daar wordt de omgeving van de Omringdijk aangetast en het zicht op die dijk vanaf het water verpest. Ondertussen is in 2019 de oude camping ontruimd en is de nieuwe noordelijker camping al aangelegd.

Ondanks het vervallen van het villapark in het plan stellen verschillende partijen, zoals het Zuiderzeemuseum en de IJsselmeervereniging (samen met omwonenden), beroep in tegen dit plan bij de afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State.

De reactieve aanwijzing van de provincie en de ingestelde beroepen leiden – eindelijk – tot overleg van de gemeente en projectontwikkelaar OREZ met andere belanghebbenden. OREZ is inmiddels overgenomen door een grote partij in recreatieparken: Droomparken. Dit leidt opnieuw tot wijzigingen in het plan. Met de provincie worden afspraken gemaakt over het verkleinen van het villapark tot 160 villa's, met verlaging van de bouwhoogtes, vooral aan de randen bij het buitenmuseum en het IJsselmeer. Ook worden zichtlijnen vanaf de Omringdijk naar het IJsselmeer ingebouwd. Langs het IJsselmeer komt een groenstrook met openbaar pad. Dat komt er ook langs de camping. Ook de afstand tot het buitenmuseum wordt groter. Andere fouten in het plan met betrekking tot het museum worden ook hersteld. Dit alles wordt vastgelegd in een nieuw (tweede) bestemmingsplan, dat in september 2020 vastgesteld is. Door dit tweede bestemmingsplan is het eerste bestemmingsplan vervallen.

Het huidige plan.

Beroep doorgezet

Het Zuiderzeemuseum is tevredengesteld door het tweede bestemmingsplan en trekt het beroep in. De IJsselmeervereniging, samen met omwonenden, doet dat niet. De bezwaren zijn nog te groot. Eind november 2020 is de behandeling op een zitting bij de Raad van State. Daar blijkt dat de gemeente te elfder ure nog stukken heeft ingediend, waardoor de IJsselmeervereniging daar niet adequaat op heeft kunnen reageren. Die reactie en tegenreactie volgen daarna, waardoor de rechterlijke uitspraak maanden vertraagd wordt.

Uiteindelijk bevalt de Raad van State na bijna negen maanden in augustus 2021 van een uitspraak. Het bestemmingsplan blijft in grote lijnen overeind. Op een paar punten krijgt de IJsselmeervereniging gelijk. Een kleinigheid is de beperking van het aantal camperplaatsen tot 25. Dat was niet in het plan geregeld en

Het Enkhuizerzand tot 2020. (Foto: Comité tot behoud van het Enkhuizerzand)

de ruimte liet meer toe. Belangrijker zijn de verplichtingen voor de gemeente om ten noorden van het plan een moerasgebied aan te leggen als compensatie voor het gebied waar nu de camping ligt en de verplichting om een groenstrook langs de camping aan te leggen en ook te handhaven.

Over de manier waarop de gemeente hier uitvoering aan geeft is de IJsselmeervereniging nog in overleg met de gemeente.

Resultaat inzet

De IJsselmeervereniging blijft ontevreden over dit plan. De verplaatsing van de camping en ombouw tot merendeels huissjespark en de komst van het villapark tasten de omgeving aan.

Tegen de verbetering van het gebied en een groter deel voor dagrecreatie is weinig bezwaar. Planologisch is het al met al geen goed plan geworden. Dat had veel beter gekund.

We hebben bereikt dat het villapark binnen de bestaande kust blijft en minder massaal wordt. De villa's

blijven lager, het zijn er minder en de afstand tot het museum is groter. Het aanzicht van de camping wordt beter door de groenstrook, die ook nog eens openbaar toegankelijk moet blijven. Ten slotte worden de nadelen voor de natuur gecompenseerd door het nieuwe moerasgebied. Al met al een redelijk resultaat van al onze inspanningen.

Landschap van Wereldklasse

Enkele jaren geleden heeft ook de gemeente Enkhuizen de intentieverklaring IJsselmeergebied 2050 ondertekend. Kernpunt daarin is het streven naar een Landschap van Wereldklasse. Dit betekent dat je juist in het kustgebied aantastingen weert en dat ingrepen niet alleen ecologisch productief moeten zijn, maar ook landschappelijk van topkwaliteit. Dat is hier dus faliekant misgegaan.

Het Enkhuizerzand was veertig jaar geleden met zorg aangelegd (zie de foto) uitloopgebied met een mooi strand en enkele publieksfaciliteiten en een cam-

ping, met veel starcaravans die geruime tijd werden bewoond. De foto's wijzen op een bijna romantisch gebied: een groene uitloop aan het water van het IJsselmeer. De plannen die nu in ontwikkeling zijn, betekenen dat dit mooie groene gebied grotendeels kaal wordt gemaakt. Bomen worden gekapt en groen wordt verwijderd om een heel erg middelmatig huisjesterrein tot stand te brengen. Het oorspronkelijke plan met huizen aan insteekhaventjes had nog een duidelijke allure, maar het lag te dicht bij het Zuiderzeemuseum, was te hoog en stak te ver in zee. En moest dus, ook onder druk van de provincie, worden aangepast. Vreemd genoeg werd daarbij de stedenbouwkundige ambitie onder de stevige kritiek van diverse kanten verlaten en komt er nu een wel erg clichématig huisjesterrein. Een 'wandelboulevard' belooft toegang voor de Enkhuizers tot hun eigen kuststrook. Maar er zijn ook twijfels of die er daadwerkelijk komt, vlak voor een reeks huizen van 500.000 euro per stuk.

Misschien erger nog is de zogenaamde 'verplaatsing' van de camping. In feite wordt iedereen hier compleet voor de gek gehouden. De bestaande campers zijn verplaatst en slordig veel te dicht bij de West-Friese Omringdijk neergezet. In een situatie zonder kwaliteit: geen groen, geen structuur (zie de foto). Gekker is nog het verplaatsen van de eigenlijke camping. Er komt een klein wekje voor tenten, maar onder de noemer van 'staanplaatsen' wordt een tweede huisjesterrein opgezet. Met kleinere en goedkopere huizen dan in het centrumplan, maar toch een huisjesterrein zonder allure, dat ook nog eens het aanzicht van Enkhuizen vanaf het IJsselmeer verpest.

Openheid en regie

Welke lessen kunnen we nu trekken uit deze toch wel dramatische teloorgang van een mooie groene kustzone?

Het is nodig dat in regionaal verband goede landschappelijke uitgangspunten worden geformuleerd voor de inrichting van de kustzones. Dat heeft hier als toetsingskader duidelijk ontbroken. Het beleid van de provincie – het vrijwaren van een zone van 200 meter rond de West-Friese Omringdijk – heeft maar deels gewerkt via een zogenaamde reactieve aanwijzing. Een goede discussie over de kwaliteit van het plan en de totale landschappelijke inpassing heeft echter pijnlijk ontbroken. De provincie moet dus actiever en meer

inspirerend haar rol spelen bij de inrichting van de IJsselmeerkust. Als hier nationale belangen spelen heeft ook het Rijk hier mogelijk een rol. De vraag wordt steeds klemmender: wie gaat over het landschap?

Een kleine gemeente, die besprongen wordt door een gehaaide projectontwikkelaar met veelal wisselende namen, moet de zaak niet binnenskamers willen afhandelen, zoals in Enkhuizen is gebeurd. De gemeente moet juist een open gesprek met de bevolking aangaan en deskundige hulp zoeken. Door de gesloten bestuurscultuur in de gemeenteraad was er nauwelijks debat en kan nooit de echte kwaliteit boven water worden gehaald. Dat de Enkhuizer bevolking, op een kleine groep (Comité tot Behoud van het Enkhuizerzand) na, weinig van zich liet horen is moeilijk te begrijpen.

Wat hier nog apart was is dat een van buiten aange trokken wethouder de zaken zonder raadscontrole regelde en onverwacht opstapte toen er verantwoording moest worden afgelegd. Sterkere uitholling van de lokale democratie is nauwelijks denkbaar. De gemeenteraad liet dit zwijgend gebeuren!

Gemeente schiet erbij in

Ten slotte nog iets over eigendom en publieke zeggenschap. Deze waardevolle gronden in de kustzone van kwetsbare gebieden kunnen het best in overheidshanden blijven – dus in erfpacht worden uitgegeven en niet verkocht. Dan is nog een zekere sturing mogelijk. Dat is hier niet gebeurd helaas. Het terrein is voor ruim 300.000 euro verkocht aan de ontwikkelaar. In zijn recente websiteadvertentie stelt die het volgende: kavels van de 160 recreatiewoningen kosten vanaf 150.000 euro, de woningen vanaf 300.000 euro. Kavels van de 65 (?) op de verplaatste 'camping' te bouwen lodges of chalets kosten 75.000 euro, de lodges zelf 180.000 euro.

Het lijkt redelijk om aan te nemen dat de gemeente er dus vele miljoenen bij inschiet en straks geen geld heeft om het publieke deel van het gebied te onderhouden. De gemeente weigert tot nu toe hierover uitsluitsel te geven en houdt de overdrachtspapieren nog steeds geheim. Dus het betreft hier slechts een aanname. Maar toch is duidelijk dat een goede ondersteuning (en controle?) van gemeenten bij dit soort deals essentieel is. Ooit deed de provincie dit, maar ja: decentralisatie is al twintig jaar het modewoord. En rijksbeleid voor de ruimtelijke ordening is helaas ook al twintig jaar achter de horizon verdwenen.

Uitdam direct aan de dijk.
(foto: Jeroen Koninkx).

Update versterking Markermeerdijk

Hoe staat het met de dijkversterking van de Markermeerdijk, die nu in volle gang is? De dijk wordt versterkt als een primaire waterkering, terwijl er al twee dammen – de Houtribdijk en de Afsluitdijk – het Markermeer tegen de zee beschermen. Wij vroegen aan de actieve bewoners en de Stichting Zuyderzeedijk, waarmee de IJsselmeervereniging in 2019 naar de Raad van State ging – en het pleit verloor –, hoe het ervoor staat met de dijkversterking. Wat zijn hun ervaringen? Valt het mee of tegen? Is er voldoende overleg over de uitvoering en de overlast van de werkzaamheden? Wat zijn er nog voor pijnpunten? Hoe staan de bewoners er nu tegenover?

Tekst Soemini Kasanmoentalib & Joke van der Meer

**De Veenus van Etersheim in statu nascendi.
(foto: Rob Cerneus).**

Hoorn

De reacties over de werkzaamheden zijn op veel plekken langs de dijk hetzelfde. ‘Het valt niet mee – we hebben wat ‘zandstormen’ overleefd – maar ook niet tegen!’ Het loopt volgens plan. Hier en daar paste de Alliantie Markermeerdijken – de uitvoerder waarin ook het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) zit – de manier van werken wat aan, minder hard rijden of wat minder schudden met de machines bij het weghalen van het stenen buitentalud en de Noorse stenen aan de waterkant. De directe omgeving en de huizen worden gemonitord op afwijkingen, aldus de alliantie. De bewoners herkennen dat wel, maar monitoren leidt vooral tot aanpassingen achteraf, als normen overschreden zijn. Preventief lijkt er weinig te gebeuren, ook niet na voortdurend aandringen van de bewoners.

Scharwoude

De oeverdijk is nu in rust. Daarna gaat het werk door zoals gepland, aldus bewoners. Bij de inrichting van de dijk zouden de bewoners graag betrokken willen worden, maar zelfs over een bankje mogen zij niet meepraten. Er moeten namelijk uniforme banken en trappen komen langs de hele dijk. Aan verzoeken om poortjes te plaatsen om overlast van brommers

en hangjongeren te beperken wordt geen gehoor gegeven. Het overleg met gemeente en recreatieschap over de grond achter de dijk en tussen de oude dijk en oeverdijk loopt gelukkig wel goed. De gemeente speelt een positieve rol en luistert goed naar de bewoners.

Etersheim

In Etersheim is nu de buitendijkse werkbaan in aanleg. Het werk daar noemt de Alliantie Markermeerdijken ‘spannend’. Er wordt een ‘grondkerende’ constructie aangelegd bij Badhuisweg 15 en 16. De trillingsmeters worden goed in de gaten gehouden en men adviseert schade zo snel mogelijk te melden. Het schadebureau zal dan de schade opnemen.

Beeldend kunstenaar Rob Cerneus uit Warder maakt een levensgroot beeld van een vrouw met laarzen aan: de Veenus. Het komt bij Etersheim op de plek te staan waar de oude dijk heeft gelegen, als eerbetoon aan de dijk. Het beeld staat symbool voor de historische verbinding tussen de bewoners van het ingepolderde land, de dijk en het Markermeer.

Warder

De bewoners:

‘Ach het is allemaal treurig. Ik fietste sinds tijden vorige week langs de dijk naar Hoorn (ik heb het steeds gemeden) en als je ziet wat er allemaal gebeurt...’
‘Allemaal zinloos geweld in mijn ogen. In oktober staat weer een klankbordgroepoverleg gepland. Eigenlijk heb ik daar helemaal geen zin in, zeker niet als het digitaal is. Het heeft in mijn ogen niet veel zin en dan kunnen zij weer afvinken dat ze de bewoners erbij betrokken hebben. En verder, de bewoners zijn, denk ik een beetje murw geslagen, net als met het hele coronagedoe. Ik weet wel dat er een aantal bij zijn die het zwemmen heel erg missen bij de steiger.’

De dorpsraad:

‘Het werk vlot, maar het overleg met de bewoners loopt nogal stroef. Men staat niet open voor suggesties als dit afwijkt van de planning van de alliantie, ook al zou dit een beter en goedkoper resultaat opleveren. Bijvoorbeeld de suggestie om – men is toch aan het graven – twee sloten met elkaar te verbinden. Dat zou de doorstroming in de polder, een lang bestaand probleem, ten goede komen. Helaas! Ook de opgangen naar de dijk en de buitendijkse parkeerplaats – onder andere voor de reddingsbrigade – zijn een pijnpunt.’

Op 12 oktober vond weer een eerste fysieke bijeenkomst plaats in het dorps huis van Warder. De opkomst was groot. Men begon met een powerpointpresentatie over de uitvoering van de dijkversterking, waarbij allerlei 'ontwerpen' elkaar afwisselden: het verguningsontwerp als basis, een aanlegontwerp, een uitgewerkt ontwerp, een inrichtingsontwerp voor afwerking en inrichting van de dijk en nog twee andere ontwerpen. Wie ziet in dit doolhof van deels geheel nieuwe termen door de bomen het bos nog? Verwarring alom. Het Voorlopig Ontwerp (VO) – waar het bij de Raad van State om ging – en het Definitief Ontwerp (DO) – hoe de dijkversterking daadwerkelijk zou worden vormgegeven – en het proces daartussen waarin – zoals beloofd door de landsadvocaat namens HHNK – bewonersparticipatie zou plaatsvinden, werden niet genoemd.

Andere effecten van de dijkversterking zijn bijvoorbeeld: het zwembad verzandt en het tot voor kort schone water is nu vuil door alle werkzaamheden als zandsuppletie en graafwerkzaamheden. Men maakt zich daar zorgen over en ziet ook niet zomaar een oplossing voor deze problemen en men verwijt de alliantie daaroverheen te praten. Alliantiemanager Baas benadrukt dat HHNK de opdrachtgever en gesprekspartner is over de effecten van de dijkversterking. Hij is wel voor een nulmeting om later vast te stellen of

het werk goed is uitgevoerd. Wat blijft is de oorzaak van de effecten. In dat kader wijst de zaal op het depot op zachte grond. Dat veroorzaakt elders opdrukken van grond. Bewoners verwijten de alliantie dat te vaak wordt gezegd 'Wij zullen ernaar kijken' in plaats van 'Wij zullen het oplossen'.

Zeer ontevreden is men over het inrichtingsontwerp over steigers, bankjes, trappen en de afwerking van de dijk. De dorpsraad heeft veel ideeën aangedragen, zonder reactie. Men wilde anticiperen, praktisch meedenken maar 'participatie werkt niet', aldus de voorzitter van de dorpsraad. 'Er komt helemaal geen antwoord'. De dijkplaatsen heeft de dorpsraad inmiddels opgeschaald naar de Provincie Noord-Holland en het bestuur van het hoogheemraadschap HHNK. Op vragen uit de zaal over steigers zegt de omgevingsmanager dat vergunde steigers terugkomen.

Volendam, Edam en Katwoude

Volendam, Edam en Katwoude zitten wat later in de planning. Wat betreft de overlast door zwaar verkeer door het Oorgat in Edam zegt de alliantie 'dat zij niet de enigen zijn die er met zwaar verkeer door rijden'. De alliantie laat weten dat HHNK niet wil meewerken aan kruispuntaanpassing. Dit geldt ook voor Warder. In reactie op de zaal dat er maatregelen getroffen zouden

Noorder IJ en Zeedijk. (foto: Soemini Kasanmoentalib).

Huizen grenzend aan de dijk. (foto: Jeroen Koninkx).

De loswal ten
noorden van Uitdam.
(foto: Rob Biersma).

worden antwoordt de omgevingsmanager dat het zware verkeer rustig zal rijden. De bewoners willen graag dat er 15 km-borden geplaatst worden. In Oosthuizen zijn er huizen waar de onderkant van de gevel 30 centimeter naar binnen is gedrukt. Een afspraak om een en ander op te lossen wordt gemaakt. Het Oorgat belooft de alliantie mondjesmaat te gebruiken. 'De loswal is inmiddels deels weggespoeld', aldus een bewoner.

De Nes en camping Europarcs

Bij het stuk dijk tussen Uitdam en de dijk naar Marken, waar de Nes en camping Europarcs aan liggen, zijn weinig bewoners – behalve de tijdelijke gasten van de camping. De Provincie Noord-Holland heeft het gebied ten noorden van Uitdam achter de dijk tot kernwaarde voor de natuur aangewezen. Het is de bedoeling dat er een doorgang door de dijk komt voor vismigratie van het binnenwater van de Poel naar de Nes. De zogeheten loswal ten noorden van Uitdam, aangelegd om de schepen te lossen die zand en materialen voor de dijkversterking via het water aanvoerden, is weer weggehaald. Zonder toelichting, verklaring of uitleg. Het pad op de dijk vanaf Uitdam is helaas voor wandelaars en fietsers ontoegankelijk gemaakt.

Uitdam

Uitdam is het enige dorp waar de huizen direct aan de dijk liggen. Alle huizen zijn verschillend. Er zijn oude en nieuwe huizen, een deel van de huizen is gefundeerd met betonnen palen, andere met houten palen met of zonder een betonnen kop en een deel van de huizen is helemaal niet onderheid. Al die huizen zullen verschillend reageren op het aanbrengen van dam-

wanden en op het aanbrengen van het grote gewicht aan zand en stenen, op vervormingen van de grond en op veranderingen van het grondwaterpeil en grondwaterstromen. De bewoners maken zich grote zorgen. Men vreest voor situaties zoals aan het Twentekanaal en achter de vernieuwde Lekdijk.

De afgelopen tijd ging er veel zwaar verkeer voor de dijkversterking en andere bouwactiviteiten door de smalle dorpsstraat. Dit geldt overigens voor alle binnenwegen in Waterland. Het wegdek wordt aan flarden gereden door het zware vrachtverkeer dat in verband met de dijkversterking omgeleid wordt. Ook het zware vrachtverkeer, de kranen en de tractoren, op de buitendijkse weg voor de werkzaamheden doen de huizen trillen.

De Uitdammers voeren nog steeds strijd voor een groene dijk bekleed met klei in plaats van de betonnen steenbekleding zoals het plan nu is. In het Projectplan Waterwet staat nergens dat beton noodzakelijk zou zijn voor het dorp Uitdam. In elk geval bleek in een Wob-procedure dat de steenbekleding van basalt nooit is afgekeurd.

Kleibekleding kan wel, volgens onafhankelijke deskundigen van Rijkswaterstaat (Richard Jorissen) en Deltares (Mark Klein-Breteler). Er loopt nu nog een extern onderzoek. De raad van de gemeente Waterland, waar Uitdam toe behoort, heeft ook nadrukkelijk zijn steun uitgesproken voor de wens van de bewoners voor een groene dijk en ook de provincie steunt de bewoners van Uitdam hierin.

Er komen hekken van twee meter hoog op de erfgrans. Het werkterrein mag niet betreden worden, waardoor er zeker voor vier jaar geen toegang meer is tot het water – tot verdriet van de kinderen en andere zwemmers.

De bewoners van Uitdam maken zich het meeste zorgen om hun huizen. Zelfs de voorbereidende werkzaamheden tot nu toe deden de huizen alarmerend trillen waarbij de normen hier en daar flink werden overschreden. Het hout kraakte, schoorstenen rammelden en de eerste schade is al gemeld. In januari begint men met het aanbrengen van de damwand. Eén miljoen kilo staal gaat er dan de grond in. De bewoners hopen dat hun huis dat geweld zal overleven. De damwanden zullen vervormingen in de grond kunnen veroorzaken en de grondwaterstromen en grondwaterstand kunnen veranderen. Jaren na de dijkversterking kan dat nog tot schade aan de huizen leiden, maar de verantwoordelijkheid van de alliantie houdt op bij oplevering van de dijkversterking. Maatwerk is nauwelijks bespreekbaar, risicoanalyses krijgt men niet te zien. En dan moeten de gesprekken over de inrichting van de dijk nog beginnen.

Waterlandse Zeedijk

Het gaat hier om de 10 kilometer dijk tussen Uitdam en Durgerdam, module 15 in het plan vroeger heette deze de Noorder IJ en Zeedijk, ook wel Waterlandse Zeedijk genaamd. Deze is vanaf het Kinselmeer tot Uitdam afgesloten voor alle verkeer. Bij Uitdam en bij de Blijkmeerpolder komt een groot hek met dik slot. Zonder dat waren volgens het HHNK de fietsers en wandelaars uit Amsterdam en omstreken niet tegen te houden. Langs de dijk is een brede strook zand gestort, die na vier jaar inklinken weer weggehaald zal worden. Helaas is dat strand nu ontoegankelijk. Bij het stuk dijk tussen Uitdam en Durgerdam (module 15) valt de overlast tot nu toe mee; er zijn hier weinig huizen en ze staan hier wat verder van de weg. Er zijn wel regelmatig stofwolken van zand. De communicatie blijft moeizaam, zeggen de bewoners daar. 'Aardige mensen, maar veel slordige fouten. Afspraken pakken vaak anders uit dan ze gemaakt zijn.' Voor de bewoners zijn vooral de veiligheid en bereikbaarheid belangrijke thema's en juist daar ging het mis. Men zou te allen tijde bereikbaar zijn, zelfs nu de hekken gesloten zijn. De afgelopen paar jaar bleken pakjesbezorgers de bewoners al niet meer te kunnen vinden, maar eind september bleek dat ook te gelden voor de brandweer en de ambulance. De ambulance kwam een uur te laat ter plekke. De navigatie was niet goed aangepast op de omrijdroutes en de gesloten hekken. Het vertrouwen van de bewoners in de alliantie is

mede door dit soort incidenten heel laag. Kennelijk gaat men ervan uit dat calamiteiten zich niet zullen voordoen. Bewoners noemen de veiligheidssituatie zwak. Ook de informatievoorziening had men graag beter gezien. Men informeert, men antwoordt weinig inhoudelijk, weinig gedetailleerd op vragen, verwijst al te gemakkelijk naar de website, waar ook niet veel op staat. Als voorbeeld wordt de drainage bij module 15 genoemd. Men gaat – op een uitzondering na – niet in op suggesties die voor de bewoners, voor hun huizen of voor hun bedrijf beter zouden zijn.

Archeologische vondsten

In Etersheim hebben archeologen onderzoek gedaan naar een verdrongen dorp uit de twaalfde eeuw. De resultaten ervan zijn te zien in het museum de Braakmolen bij het huidige Etersheim. De archeologen kunnen nu nog onder de huidige dijk onderzoek doen, wanneer deze wordt weggegraven. Voor archeologen is het de laatste kans om sporen van het dorp te vinden. Nog even en dan ligt de geschiedenis van Etersheim onder een dikke laag zand. Het verhaal gaat dat er een rijke boer was, die geen belasting wilde betalen aan de Spaanse bezetter. Hij zou met een roeibootje naar het – toen al half verdrongen – Etersheim zijn geroeid en daar al zijn geld hebben begraven. Etersheim werd rond 1630 verslonden door de Zuiderzee. Volgens de mythe vermoordden de Spanjaarden de boer, maar zijn geld werd nooit gevonden. Duikers vinden soms zilveren munten die van de schat van Etersheim afkomstig zouden zijn. 'Misschien ligt het daar wel', zegt hobbyduiker Ron. Hij wijst lachend naar een plek op het Markermeer. Ten zuiden van Uitdam zijn de fundamenten van twee vierhonderd jaar oude boerderijen gevonden. Resultaten van archeologisch onderzoek naar die boerderijen zijn te vinden in De Speeltoren, een regionaal museum in Monnickendam. Helaas kregen de archeologen geen toestemming om iets voorbij de Kaap bij Uitdam te graven. Daar zouden resten van een middeleeuws kerkje zijn, maar die zijn nu voor altijd onder de dikke lagen zand verdwenen. Iets verderop, bij het gemaal, kwam onverwacht de houten fundering van de middeleeuwse dijk weer boven water.

Met dank aan Stichting Zuyderzeedijk, Vereniging de Westerdijk, dorpsraad Uitdam en bewoners, dorpsraad Warder.

Nederzetting op de Marker Wadden.

Wooneilanden in het Markermeer?

Tekst Frans de Nooij

Je zou het niet verwachten, maar de *Leeuwarder Courant* kwam onlangs, 28 augustus, met een artikel met deze titel. Een reactie op een groot artikel in *De Telegraaf* van 24 augustus onder de kop 'Markerwaard, 40.000 hectare vruchtbare grond voor het grijpen'.

Deze laatste krant schrijft: 'claims op de ruimte – voor huizen, akkers en windturbines – buitelen over elkaar. Een voor de hand liggende oplossing blijft onderbelicht: inpoldering van de Markerwaard. Dat is zelfs

een morele plicht.' Een meneer, die nota bene Onderwater heet, stelt zelfs: 'Als er ooit in de Nederlandse geschiedenis een noodzaak is geweest voor landaanwinning dan is het nu'. En hij presenteert bijgaande prent, die de belachelijkheid van deze optie direct aantoonst. Voedselproductie zou de belangrijkste motor moeten zijn. Nu, Nederland is de derde agrarische exporteur ter wereld, dus daar hoeven we ons niet om te bekreunen. En de vraag wat de impact is op de natuur in het Natura 2000-gebied wordt op een onjuiste en onzinnige manier geparkeerd.

De *Leeuwarder Courant* pakt het serieuzer aan en

raadpleegt een aantal deskundigen over het vraagstuk of het Markermeer een rol kan spelen bij het zoeken naar ruimte voor woningbouw in de metropoolregio Amsterdam. Allereerst laten ze de politiek aan het woord. In dit geval nota bene de VVD. De partij die tien jaar geleden de ruimtelijke ordening en het natuurbeleid in Nederland ernstige schade heeft toegebracht en daardoor direct verantwoordelijk is voor de huidige wooncrisis, slaat nu in paniek wild om zich heen en wil ook vergaande plannen als dit als optie openhouden. Andere politici zien meer in eilanden en geven aan de natuurwaarden te willen behouden of vragen aandacht voor de functie van het Markermeer als zoetwaterreservoir. Wetenschappers van de TU Delft verkiezen eilanden in plaats van een polder. Ook omdat waterbuffering nodig is vanwege klimaatproblemen. Maar eilanden met huizen lijken daarmee in overeenstemming te brengen. Te denken is aan een ketting van eilanden van IJburg naar Almere of drijvende woningen tussen Amsterdam en Almere. Maar anderen stellen de vraag of de belangen van de nieuwe functies opwegen tegen

het bestaande nut van het Markermeer (zoetwater, waterberging, natuur, toerisme). Dat de discussie over ruimte voor woningbouw in West-Nederland urgent is behoeft geen betoog. Na tien jaar geen beleid maken door gebrek aan visie bij de kabinetten-Rutte staat het water de woningzoekenden nu tot de lippen. Maar de steden zoeken nu de oplossing in compacte bouw via hoge woontorens. Vooral ook vanwege het grote aantal kleine en eenpersoonshuishoudens. We weten dus niet wat de ruimtebehoefte echt is. Laat staan of we weer natuur- en landschapswaarden moeten vernietigen voor stedelijke ontwikkeling. In ieder geval is van de groene organisaties in het Blauwe Hart en dus ook van onze vereniging uiterste oplettendheid vereist voor de ontwikkelingen rond Amsterdam-Almere. De IJsselmeervereniging is alert, maar zou sterker staan met aanzienlijk meer leden. Dan zouden tijden van 'Markerwaard van de Kaart' weer kunnen herleven. In het volgende nummer van IJsselmeerberichten hopen we hier dieper op in te kunnen gaan.

Kees Schouten

Op 27 oktober jl. is Kees Schouten op 70-jarige leeftijd overleden. We verliezen met hem niet alleen een lid, maar ook een trouw en hardwerkend voormalig bestuurslid, die voor velen een vriend was.

Nadat hij was gestopt met z'n werk heeft hij het IJsselmeer nog meer omarmd. Hij was al jaren lid van de IJsselmeervereniging en zijn boot de Aladdin lag in Hoorn, waardoor hij het IJsselmeer goed kende. Kees maakte zich net als vele anderen zorgen om hetgeen zich op en rond het IJsselmeer afspeelde. Hij was daarom in 2009 toetreden tot het bestuur, als bestuurslid communicatie en publiciteit.

Er was veel werk aan de winkel: IJsselmeerberichten was toe aan een 'facelift' en er was nog geen elektronische nieuwsbrief. Kees betrok diverse andere vrijwilligers en zelfs zijn dochters bij de publiciteit en de website. Het blad werd verbeterd en er kwam een nieuwsbrief. Als hoofdredacteur ging hij geregeld op pad voor interviews met diverse bekende Nederlanders. Ook nam hij het initiatief voor het uitbrengen van de jubileumuitgave *Pittoreske reis langs de dode steden van de Zuiderzee* en kwam er een webshop.

Kees deed dat met veel passie, liefde en inzet. Hij nam geregeld actie om contacten te onderhouden. Hij was daarom geliefd bij diverse organisaties, vooral omdat hij kennis van zaken had en goed kon verwoorden waar hij bezorgd over was.

Lichamelijke problemen waren mede een reden voor Kees om in 2018 te stoppen als bestuurslid en zich op andere zaken te gaan richten. In het voorjaar van 2021 was zijn vrouw Corrie gestopt met werken en zouden ze samen gaan genieten van het leven. Helaas kwam er in deze periode slecht nieuws voor Kees. Zijn leven was de afgelopen maanden een rollercoaster met teleurstellingen en dan weer optimisme en hoop. Wel heeft hij nog een paar keer kunnen genieten van zijn boot op het geliefde IJsselmeer.

We zijn dankbaar dat wij Kees vele jaren hebben mogen meemaken en we koesteren de ontelbare mooie herinneringen aan hem en met hem. We wensen Corrie, Anneke en Willemijn veel sterkte met het gemis van Kees.

Het bestuur en de vrijwilligers van de IJsselmeervereniging:

Benno van Tilburg , Frans de Nooij, Soemini
Kasanmoentalib, Auke Wouda, Willem Goudswaard

DE AFSLUITDIJK OPNIEUW BEKLEED.

*De oude dame krijgt een nieuwe bruidsjurk.
 Hallucinerend gezicht een witte dijk tot aan de horizon
 Met vanaf het Wad daar over heen een woud aan molens
 Is dit het nieuwe landschap van wereldklasse?
 Of zitten we toch op een andere planeet?
 Maar gelukkig rapen vrijwilligers de zaden van de oude dijk
 En planten ze in bolletjes weer terug tussen de nieuwe stenen *)
 Dan is er over 20 jaar toch weer een groene dijk
 En kunnen ook de 90 turbines misschien weer weg?*

Frans de Nooij

*) Zie de uitleg op ijsselfmeervereniging.nl